

Komunikace papežů o sexuálním zneužívání mladistvých v katolické církvi

Analýza oficiálních textů Svatého stolce*

Veronika Müllerová
Renáta Sedláková

Jak by se svět změnil, kdybychom se vnitřně přesvědčili, že každý maličký, kterého potkáme, je odrazem Boží tváře! Kdybychom v utrpení každého dítěte, každého zranitelného člověka, viděli čáru otisknutou na roušce, kterou Veronika osušila Kristovu tvář!¹

Sexuální zneužívání nezletilých v katolické církvi je téma, které se od osmdesátých let minulého století více či méně stále objevuje ve světových médiích a směřuje špičkám katolické církve palčivé otázky. Ačkoliv případy sexuálního zneužívání začaly na veřejnost prosakovat již v 60. letech 20. stol., jejich oběti se dočkaly oficiální omluvy od papeže až v roce 2008.² Zpravodajská média o tématu téměř vždy psala jako o krizi nebo o skandálu,³ a tato označení rezonovala i ve veřejném diskurzu. Media- lizace dění v katolické církvi vyvolala nejen ve Spojených státech bouři kritiky a vedly k tisícům obvinění ze sexuálního zneužívání ze strany současných i bývalých věřících. Tyto skandály narušily status duchov- ních, oslabily jejich postavení jako morálních autorit a poškodily vztah mezi církví a věřícími i širší veřejností. Krize, kterou vyvolaly, neměla v dějinách amerického náboženství obdoby.⁴ Podle zjištění Gallupova

* Vznik článku byl podpořen grantem IGA_CMTF_2024_011 *Setkávat se, komunikovat, jednat III.*

¹ FRANTIŠEK, „Address of his holiness pope Francis to a delegation of the latinoamerican council of the Ceprome,” <https://www.vatican.va/content/francesco/en/speeches/2023/ september/documents/20230925-protezioneminori.html> [25. 9. 2023; cit. 12. 2. 2024].

² „I am deeply sorry“ řekl Benedikt XVI. ve vztahu k CSA při homilii pro australské kněze v katedrále v Sydney. BENEDIKT XVI., „Homily – Apostolic Journey to Australia 2008,” https://www.vatican.va/content/benedict-xvi/en/homilies/2008/documents/hf_ben-xvi_hom_20080719_cathedral.html [zveřejněno 19. 7. 2008, cit. 13. 11. 2023].

³ Níže používáme k odkazu na sexuální delikty kněží vůči nezletilých zaužívanou zkratku CSA.

⁴ CRAIG MAIER – JONATHAN R. CRIST, „From Wicked Crisis to Responsive Witness: Jean- Luc Marion and the American Roman Catholic Sexual-Abuse Scandal,” *Southern Communication Journal* 82, č. 3 (2017): 164–174.

ústavu v roce 2019 více než třetina (37 %) dotázaných katolíků ve Spojených státech zvažovala v důsledku zpráv o sexuálnímu zneužívání své setrvání v církvi.⁵ Podle Pew Research Center byly v letech 2002 v USA a 2010 v Evropě skandály sexuálního zneužívání nezletilých jedním ze sedmi nejžhavějších témat přitahujících pozornost veřejnosti.⁶

Tato analýza se zaměří na komunikační strategie papežů římskokatolické církve v reakci na téma sexuálního zneužívání nezletilých ze strany kněží a představitelů římskokatolické církve. Hlavní výzkumná otázka, kterou si klademe, zní: Jak se v oficiálních dokumentech posledních tří papežů mluví o sexuálnímu zneužívání nezletilých v rámci katolické církve a jak se proměňuje komunikace Svatého stolce o tomto tématu? V článku analyzujeme oficiální texty Svatého stolce signované papeži (Janem Pavlem II., Benediktem XVI. a Františkem) a způsob komunikace tématu sexuálního zneužívání vzhledem k obětem, věřícím a široké veřejnosti. Přestože papežové nepoužívají ve vztahu k tématu zneužívání výraz *krize*, ukazujeme, nakolik papežové v této komunikaci aplikovali prvky krizové komunikace.⁷

1. HISTORICKÝ KONTEXT

Pozornost světové veřejnosti k sexuálnímu zneužívání nezletilých v katolické církvi přivedli na začátku roku 2002 investigativní novináři *The Boston Globe*, když uveřejnili rozsáhlou kauzu sexuálního zneužívání duchovními v Bostonské arcidiecézi. Ve Spojených státech šlo ale již minimálně o třetí vlnu zájmu veřejnosti o dění v církvi, a analogické pří-

⁵ Jeffrey M. JONES, „Many U. S. Catholics Question Their Membership Amid Scandal,“ <https://news.gallup.com/poll/247571/catholics-question-membership-amid-scandal.aspx> [zveřejněno 13. 3. 2019, cit. 12. 12. 2023].

⁶ PEW RESEARCH CENTER, „The Pope Meets the Press: Media Coverage of the Clergy Abuse Scandal,“ <https://www.pewresearch.org/religion/2010/06/11/the-pope-meets-the-press-media-coverage-of-the-clergy-abuse-scandal/> [zveřejněno 11. 6. 2010, cit. 12. 12. 2023].

⁷ Krizová komunikace je specifický marketingový nástroj efektivní komunikace, který organizace používají k řízení krize a sdělování informací v těchto situacích. Jejím cílem je minimalizovat újmy vzniklé krizovou situací, udržet či obnovit důvěryhodnost organizace a poskytnout dotčeným zaměstnancům i veřejnosti odpovídající informace. Timothy W. COOMBS, „Crisis communication: A developing field,“ in *Handbook of public relations*, Thousand Oaks, CA: Sage, 2010², s. 477–488.

pady byly v 80. a 90. letech hlášeny a řešeny v Kanadě, Irsku, Austrálii, Rakousku a Německu.⁸

Na přelomu tisíciletí bylo nejčastějším postupem při nahlášení podobných případů přesunutí daného duchovního do jiné diecéze, což mu v pokračování jednání zpravidla nezabránilo. Tyto činy byly církevními představiteli primárně chápány jako důsledek selhání jednotlivců, který byl často vyšetřován a řešen v utajení, aby neutrpěla dobrá pověst katolické církve. Až pod tlakem veřejnosti začaly biskupské konference jednotlivých zemí hledat možnosti řešení problému a současně vytykaly papežům malou podporu svého snažení.⁹

I když už v roce 2001 vydal Jan Pavel II. motu proprio, jak postupovat v případech „závažnějších deliktů“,¹⁰ k účinné a systematické snaze katolické církve situaci řešit vedlo až zveřejnění článků v *Boston Globe*.¹¹ V červnu 2002 se na valném shromáždění v Dallasu sešli všichni katoličtí biskupové Spojených států, schválili Chartu na ochranu dětí a mládeže a ustanovili Národní revizní komisi, která nechala zpracovat vědeckou studii o sexuálním zneužívání nezletilých v katolické církvi v USA od roku 1950 do roku 2002. Vyplývá z ní, že největší počet případů se odehrál v sedmdesátých a osmdesátých letech 20. století. Od té doby počet usvědčených kněží stále klesá (viz Graf 1). Zatímco v době nejvyšší

⁸ Martin VAŇÁČ, „Chronologie sexuálních skandálů v katolické církvi,“ *Salve, Revue pro teologii, duchovní život a kulturu* 29, č. 3 (2019): 76–78.

⁹ Virginia MILLER, *Child Sexual Abuse Inquiries and the Catholic Church: Reassessing the Evidence*, Firenze: Firenze University Press, 2021.

¹⁰ JOHN PAUL II, „Sacramentorum sanctitatis tutela,“ https://www.vatican.va/content/john-paul-ii/en/motu_proprio/documents/hf_jp-ii_motu-proprio_20020110_sacramentorum-sanctitatis-tutela.html [cit. 12. 10. 2023].

¹¹ Na začátku roku 2002 zveřejnila skupina investigativních novinářů Spotlight z deníku *Boston Globe* sérii článků, v nichž podrobně popsali sexuální zneužívání nezletilých katolickými duchovními, snažili se rozkrýt rozsah kauzy a její institucionální pozadí. Později za sérii článků dostali Pulitzerovu cenu. V kauze byl kněz John J. Geoghan obviněn z osahávání a znásilňování především nezletilých hochů v řadě bostonských farností v uplynulých třiceti letech. Geoghan byl však jedním z mnoha. Klíčovým bodem odhalení investigativního týmu bylo, že církevní představitelé – jmenovitě kardinál Bernard Law – o případech věděli a umožnili pachateli pokračovat v kněžské službě. Přestože Geoghan byl podezřelý již od roku 1984, církev jej propustila z duchovního stavu až v roce 1998. THE JOURNALISM SCHOOL COLUMBIA UNIVERSITY, „Reporting an Explosive Truth: The Boston Globe and Sexual Abuse in the Catholic Church,“ https://ccnmtl.columbia.edu/projects/caseconsortium/casestudies/14/casestudy/www/layout/case_id_14.html [cit. 10. 2. 2024]. THE BOSTON GLOBE, „Church allowed abuse by priest for years,“ https://archive.boston.com/globe/spotlight/abuse/archive/stories/010602_geoghan.htm [zveřejněno 1. 6. 2002, cit. 12. 2. 2024].

koncentrace problematického jednání se v USA podle odhadů dopustila sexuálního zneužívání dětí 4 % kněží,¹² v roce 2018 bylo ze sexuálního zneužívání usvědčeno 8 osob, tedy 0,016 % amerických kněží.¹³

V roce 2009 byly uveřejněny dvě zprávy mapující souvislosti kolem vyšetřování případů sexuálního zneužívání nezletilých v Irsku: 1) *Zpráva pro vládu*, tzv. *Ryan report*, a 2) *Zpráva o katolické arcidiecézi Dublin* známá jako *Murphy report* byla zpřístupněna částečně.¹⁴ Zpráva sledovala institucionální reakce v dublinské arcidiecézi v letech 1974 až 2004 a přezkoumala 320 obvinění proti 172 kněžím a způsoby, jak církev postupovala. Obě zprávy vyvolaly velkou mediální pozornost a na začátku roku 2010 následovala sdělení o pochybeních kněží v Německu, Belgii a Rakousku. Kvůli medializovanému skandálu opouštěli katolickou církev v tomto období desetitisíce věřících napříč kontinenty, a to přesto, že největší množství zločinů se odehrálo již před mnoha lety.¹⁵

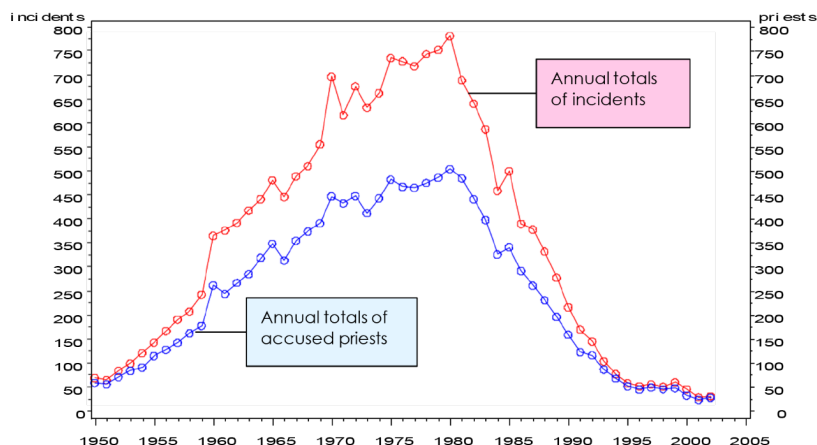
Papež Jan Pavel II. byl veřejností kritizován nejen za to, že církev nedokáže před podobným jednáním dostatečně chránit ty nejzranitelnější, ale i za to, že před ochranou obětí upřednostňoval péči o jméno katolické církve samotné. V této politice pokračoval i Benedikt XVI., přestože byl nejprve dlouholetým představeným Kongregace pro nauku víry

¹² JOHN JAY COLLEGE OF CRIMINAL JUSTICE, „The nature and scope of sexual abuse of minors by Catholic priests and deacons in the United States, 1950–2002: A research study conducted by the John Jay College of Criminal Justice, the City University of New York, for the United States Conference of Catholic Bishops,“ <https://www.loc.gov/item/2019667266/> [zveřejněno 2004, cit. 12. 2. 2024].

¹³ Virginia MILLER, *Child Sexual Abuse Inquiries and the Catholic Church: Reassessing the Evidence*, Firenze: Firenze University Press, 2021.

¹⁴ *Ryan report* – zpráva pojmenovaná dle vedoucího komise Seanu Ryanovi. *Murphy report* – zpráva pojmenována dle jména předsedkyně komise Yvonne Murphy.

¹⁵ Rakouská církev zaznamenala největší odliv věřících od nacistické éry v roce 2010, kdy římskokatolickou církev opustilo 85 960 katolíků. (ÖSTERREISCHE BISCHOFSKONFERENZ, „Presseerklärungen zur Frühjahrsvollversammlung 2019,“ <https://www.bischofskonferenz.at/2019/presseerklarungen-zur-fruehjahrsvollversammlung-2019>, [zveřejněno 23. 3. 2019, cit. 12. 2. 2024].) Tento jev je jednoznačně připisován na vrub zveřejnění skandálů, které zatřásl důvěrou k rakouské církvi a postavily ji do negativního světla. K největším a nejznámějším skandálům patří dlouho neřešené sexuální zneužívání ze strany arcibiskupa kardinála Hanse Hermanna Groëra, které sahalo až do 70. let, přičemž tlak na vyšetření kauzy spustil prošetřování až na konci 90. let. Kauza přispěla k vyvrcholení krize rakouské církve zejména v době, když vycházely najevo další skandály (např. v kněžském semináři Sankt Pölten z r. 2003 nebo skandál opata benediktinského kláštera Bruno Beckera zveřejněný r. 2010). VAŇÁČ, „Chronologie sexuálních skandálů v katolické církvi,“ s. 76–78.

Graf 1. Počty nahlášených incidentů a obviněných kněží v jednotlivých letech¹⁶

(Congregazione per la Dottrina della Fede), jenž byla zodpovědná za řešení stížností na nevhodné chování kněží. O rozsahu a závažnosti sexuálního zneužívání v církvi byl tedy v době svého zvolení papežem informován. Ačkoliv v roce 2010 vydal *motu proprio* – papežské nařízení, kde zmiňoval politiku nulové tolerance a jako první papež se setkal s oběťmi, k otevřenému řešení případů nepřispěl.¹⁷

Od nástupu papeže Františka sledujeme jeho snahu změnit obraz katolické církve jako organizace, která se vyhýbá odpovědnosti za jednání svých členů. V důsledku dění uvnitř i vně církve se papežská komunikace o tématu zneužívání od roku 2018 dynamicky mění. Mimo jiné i ve snaze reagovat na rostoucí množství zpráv o případech vyšetřovaných světskými orgány různých zemí a na zveřejnění dalších případů pochy-

¹⁶ JOHN JAY COLLEGE OF CRIMINAL JUSTICE, „The nature and scope of sexual abuse of minors by Catholic priests and deacons in the United States, 1950–2002: A research study conducted by the John Jay College of Criminal Justice, the City University of New York, for the United States Conference of Catholic Bishops,” <https://www.loc.gov/item/2019667266/> [zveřejněno 2004, cit. 12. 2. 2024].

¹⁷ *Motu proprio Sacramentorum sanctitatis tutela* z roku 2001 papež Benedikt XVI. v roce 2010 modifikoval. Promlčecí lhůta byla nově stanovena na 20 let s možností derogace. Je zde také výslovně uvedena nutnost dodržet světské právo týkající se oznamování trestných činů příslušné autoritě. APOŠTOLSKÝ STOLEC, „Příručka k porozumění základům řízení na Kongregaci pro nauku víry ve věci obvinění ze sexuálního zneužívání,” [spcp.prf.cuni.cz/dokument/trestneciny.pdf](https://www.spcp.prf.cuni.cz/dokument/trestneciny.pdf) [cit. 18. 1. 2024].

bení církevních představitelů (včetně papežů) při řešení kauz.¹⁸ V roce 2018 uveřejnila americká justice v Pensylvánii rozsáhlou zprávu, z níž vyplývá, že na sexuálním zneužívání se podílely stovky kněží a církev tuto praxi dlouhodobě vědomě zatajovala. V následujících letech zaplavila nejen mainstreamová média vlna svědectví těch, kteří zneužívání v katolické církvi prožili a odhodlali se o něm vypovídat. Veřejnost, která kauzy zneužívání sledovala především v mediálním přenosu, byla paradoxně nejvíce rozhořčená až v době, kdy již počty odsouzených činů kněží v důsledku řady kroků a nových opatření ze strany církve výrazně poklesly.

Téma přitáhlo i pozornost akademických teologických časopisů, které publikovaly odborné analýzy svědectví dosud žijících obětí. Tato reflexe je součástí pohybu směrem k nové subjektivitě v katolické církvi, kterou krize zneužívání vytvořila a v níž vztahy věřících charakterizuje naslouchání individuálním hlasům. Stále častěji se také prosazuje redefinice příčiny krize, kterou není primárně sexuální rovina, ale rozsáhlý problém zneužívání moci, jež nabývá různých forem a projevuje se v jednání některých duchovních.¹⁹

Za uplynulá desetiletí bylo zdokumentováno na tisíce obvinění a odhalených případů zneužívání dětí a mladistvých a církev byla nucena vyplatit miliardy dolarů odškodného. Vzhledem k rozsahu dění i způsobu jeho neřešení se ve veřejném i mediálním diskurzu v této souvislosti mluví o *krizi* – krizi církve a krizi sexuálního zneužívání dětí a mladist-

¹⁸ Ekumenická komunita Taizé v červnu 2019 a komunita L'Arche v únoru 2020 vydaly veřejná prohlášení, v nichž přiznávají případy nevhodného sexuálního chování členů komunity a v případě L'Arche i samotného zakladatele Jeana Vaniera. V červenci 2020 byly odhaleny další případy týkající se nových katolických hnutí, zejména v souvislosti se zakladatelem Schönstattského hnutí, P. Josefem Kenterichem. V říjnu 2020 vydalo hnutí Focolare prohlášení týkající se případů zneužívání v komunitách ve Francii, což vedlo k rezignaci vedoucích představitelů hnutí ve Francii a v regionu západní Evropy, <https://www.avref.fr/fichiers/FSSPX%20LIVRE%20NOIR%202019%20-%202020.pdf> [cit. 13. 11. 2023]. Massimo FAGGIOLI – Mary C. O'REILLY-GINHART, „A New Wave in the Modern History of the Abuse Crisis in the Catholic Church: Literature Overview, 2018–2020,“ *Theological Studies* 82, č. 1 (2021): 156–185. CATHOLIC NEWS AGENCY, „Benedict XVI, Munich, and cover-up claims: why an old allegation is resurfacing,“ <https://www.catholicnewsagency.com/news/250036/benedict-xvi-munich-and-cover-up-claims-why-an-old-allegation-is-resurfacing> [zveřejněno 6. 1. 2022, cit. 3. 11. 2023].

¹⁹ FAGGIOLI – O'REILLY-GINHART, „A New Wave in the Modern History of the Abuse Crisis in the Catholic Church: Literature Overview, 2018–2020,“ s. 156–185.

vých církevními představiteli. Samotní vrcholní představitelé církve toto slovní spojení nepoužívají.

2. KOMUNIKACE V KRIZI NENÍ KRIZOVÁ KOMUNIKACE

Coombs definuje krizi jako „vnímání nepředvídatelné události, která ohrožuje důležitá očekávání stakeholderů“²⁰ a upozorňuje tak na roli stakeholderů při utváření definice krize. Coombs vyzdvihuje schopnosti organizací porozumět nejistotě a schopnost jednotlivých aktérů – zejména vůdců – rozpoznat v krizi smysl pro hlubší morální odpovědnost.²¹ Fink zdůrazňuje etický rozměr krizové komunikace: „Když krize může zasáhnout srdce korporace nebo rodiny, je to vždy jednotlivec, kdo musí mít srdce – a odvahu – reagovat.“²² Každá instituce musí vzbuzovat důvěru, aby byla i nadále relevantním aktérem ve společnosti. Dobře zvolená strategie krizové komunikace může přinést obnovení vztahů nejen s těmi, kterých se bezprostředně dotýká, ale i s těmi, kteří o ní byli informováni zprostředkovaně. Zvláště organizace, které mají silný morální a etický aspekt působení, si nemohou dovolit nekomunikovat o závažném dění, které se dotýká přímo jejich členů. Proto doporučení teorie krizové komunikace zdůrazňují, aby organizace prokázaly odpovídající úroveň empatie vůči dotčeným zainteresovaným stranám.²³

Klíčovou součástí krizové komunikace je v mnoha případech omluva. I ta ale musí splňovat určitá kritéria. Podle Hearita a stanovených etických standardů reakce v krizové situaci, musí být omluva pravdivá, dobrovolná a upřímná.²⁴ Měla by zaznít ve vhodném okamžiku a kontextu. Pro dosažení toho, aby byla efektivní je však potřeba udělat víc: explicitně uznat pochybení a správně je pojmenovávat (zveřejnit prav-

²⁰ Timothy W. COOMBS, *Ongoing crisis communication: Planning, managing, and responding*, Los Angeles, CA: Sage, 2007².

²¹ Timothy W. COOMBS, „Crisis communication: A developing field,“ in *Handbook of public relations*, Thousand Oaks, CA: Sage, 2010², s. 477–488.

²² Steven FINK, *Crisis management: Planning for the inevitable*, New York, NY: American Management Association, 1986, s. 1.

²³ Timothy W. COOMBS, „Protecting Organization Reputations During a Crisis: The Development and Application of Situational Crisis Communication Theory,“ *Corp Reputation Rev* 10 (2007): 163–176.

²⁴ Keith M. HEARIT, *Crisis Management By Apology: Corporate Response to Allegations of Wrongdoing*, London: Routledge, 2006, s. 64, 69.

divé informace související s incidentem/jednáním a vysvětlit jej), plně přijmout odpovědnost, vyjádřit lítost a identifikaci s poškozenými/za-interesovanými (stakeholders), požádat je o odpuštění, hledat smíření s postiženými a navrhnout vhodné opravné prostředky a postupy a nabídnout odpovídající kompenzaci.²⁵ Aby se organizace účinně omluvily, měly by výslovně uznat a vysvětlit, za jaké konkrétní činy se omlouvají. Podle Coombse je zásadním aspektem krizové komunikace vyjádření empatie s dotčenými.²⁶ Krizoví komunikátoři by měli pochopit a přijmout obavy zúčastněných stran a projevit soucit.²⁷ Pokud vůdce umí pracovat s empatií, může minimalizovat poškození pověsti organizace v průběhu krize a celková náprava reputace je snazší.²⁸ Empatická omluva obsahuje vysvětlení, co organizace dělá pro vyřešení problému a pro zamezení tomu, aby k podobným jevům v budoucnu nedocházelo. Z výzkumu mezi 16 krizovými manažery vyplývá, že v případě velmi vážné krize by měl empatii a omluvu vyjádřit lídr organizace. Důležité je i to, zda bude omluva a empatie vyjádřena písemně nebo „na kameru“, neboť „emoce se špatně čtou“.²⁹

Podle Formicoly z pohledu teorie krizové komunikace ani jeden z posledních tří papežů na situaci nereagoval adekvátně; naopak reakce oficiálních představitelů církve celosvětově vnímanou krizi sexuálního zneužívání ještě zhoršila. Příčinou neúspěchu bylo zaujetí teologického a náboženského přístupu, podle kterého sexuální zneužívání chápali primárně jako hřích, nikoli jako zločin a sociální problém, a k reportovaným případům přistupovali jako k výjimkám nikoli jako k projevům systémové institucionální disfunkce.³⁰ Formicola také ukazuje neshody,

²⁵ Finn FRANDSEN – Winni JOHANSEN, „Apologizing in a globalizing world: Crisis communication and apologetic ethics,” *Corporate Communications: An International Journal*, č. 15 (2010): 350–364, zde 355.

²⁶ COOMBS, *Ongoing crisis communication: Planning, managing, and responding*.

²⁷ Shari R. VEIL – Tara BUEHNER – Michael J. PALENCHAR, „A Work-In-Process Literature Review: Incorporating Social Media in Risk and Crisis Communication,” *Journal of Contingencies and Crisis management*, č. 2 [19] (2011): 110–122.

²⁸ Gijs FANNES – An-Sofie CLAEYS, „Putting empathic feelings into words during times of crisis: The impact of differential verbal empathy expressions on organizational reputation,” *Public Relations Review*, č. 2 [48] (2022).

²⁹ Lieze SCHOofs – Gijs FANNES – An-Sofie CLAEYS, „Empathy as a main ingredient of impactful crisis communication: The perspectives of crisis communication practitioners,” *Public Relations Review*, č. 1 [48] (2022): 102–150.

³⁰ Jo Renne FORMICOLA, „Clerical Sexual Abuse: Popes and the Policy of Sin,” *Journal of Church and State*, č. 62 (2020): 135–157, zde 135.

kteře existovaly v nahlížení na situaci mezi některými představenými církve a papežem, který činy vymezoval odkazem na šesté přikázání Desatera. Kardinál Ratzinger jako prefekt Kongregace pro nauku víry prosazoval posuzování případů sexuálního zneužívání jako jednání proti víře a proti církvi. Cílem Jana Pavla II. i Benedikta XVI. byla primárně snaha chránit jméno církve a upozadit ty, kteří ji svým jednáním poškozují. Podle Formicoly se způsobem řešení, minimálně v počátku svého pontifikátu, výrazně nelišil ani papež František. Přestože začal prosazovat již dříve avizovanou nulovou toleranci problematického jednání a v návaznosti na odhalení událostí v Pensylvánii, Německu, Chile a Indii svolal v březnu 2019 setkání předsedů biskupských konferencí a dalších představitelů náboženských organizací katolické církve, odpovídající otevřená diskuse sexuálního zneužívání kleriky se ani tehdy nekonala.³¹

Krise sexuálního zneužívání nezletilých je dlouhodobě ustálená fráze přítomná napříč mediálním prostorem od sociálních sítí po vědecké publikace. Müllerová a Franc ukázali, jak nástup a zmasovění sociálních sítí proměnil komunikaci papežů. Dokládají, že v oficiálních textech posledních tří papežů uveřejňovaných na vatican.va se mění poměr užití zájmen ve prospěch zájmena *my*.³² Současně s tím v posledních letech v textech soustavně přibývá a s použitím zájmen koreluje nárůst užití výrazu *krize*.³³ Analýza ukázala, že poslední tři papežové o krizi mluví v souvislosti s tématy spirituálními (krize Ježíše na kříži, krize víry) i světskými (ekonomická krize, migrační krize, enviromentální krize, zdravotní krize etc.). Každý z papežů však *krizi* rozumí odlišně a používá označení v jiném kontextu.³⁴ Zatímco Jan Pavel II. mluví o krizi, kterou je třeba odvrátit, ukončit či překonat, pro Benedikta XVI. se krize stává „příležitostí k rozlišování, v níž lze utvářet novou vizi budouc-

³¹ Tamtéž, s. 141 a 147.

³² Veronika MÜLLEROVÁ – Jaroslav FRANC, „What is changing in papal communication with the rise of social media?“ *Church, Communication and Culture*, č. 8 [2] (2023): 205–226.

³³ Stejnou korelaci prokázal Pennebaker na analýze sdělení publikovaných v krizovém období těsně po útocích 11. 9. 2001. James W. PENNEBAKER, *The secret life of pronouns: What our words say about us*, London: Bloomsbury Press, 2011.

³⁴ Veronika MÜLLEROVÁ – Jaroslav FRANC, „Crisis is not a disaster – Communication of popes about crises in the era of the internet,“ *Journal of Religion, Media and Digital Culture* (v tisku).

nosti“,³⁵ papež František přístup ke krizi postupně mění a místo vidění krize jako příležitosti ji posouvá k nutnosti a zařazuje ji mezi procesy, do kterých se máme sami „nechat uvrhnout Bohem“.³⁶

Analýza korpusu textů papežského stolce ukazuje, že pro označení situace uvnitř církve související se zneužíváním, která je ve veřejném a mediálním diskurzu označována jako *krize sexuálního zneužívání*, autoři papežských textů toto označení nepoužívají. Náš výzkum se soustředí na analýzu toho, jak bylo toto téma komunikováno v oficiálních textech papežského stolce a jak byla (krizová) komunikace vedena jednotlivými papeži.

3. METODIKA VÝZKUMU

Data pro výzkum čerpáme z korpusu 4035 textů podepsaných třemi posledními papeži, a to od roku 1998. Analyzovali jsme texty určené nejen církevní komunitě, ale i široké veřejnosti,³⁷ které jsou dostupné na www.vatican.va v oficiálních překladech do různých jazyků. Analýzu jsme prováděli z textů uveřejněných v anglickém jazyce. Ačkoliv je primárním jazykem Apoštolského stolce latina (a italština), vycházíme z toho, že celosvětově nejvíce příjemců čte sdělení právě v angličtině. Pokud není uvedeno jinak, níže zařazené citace jsou uvedeny v překladu autorek,³⁸ odkaz na znění analyzované anglické verze je vždy uveden v poznámce pod čarou.

Do analyzovaného korpusu byly zařazeny materiály různého typu, jejichž rozsah varioval od jednostránkových modliteb po mnohastránkové dokumenty. Jednalo se o zveřejněné homilie, audience, modlitby Ange-

³⁵ BENEDIKT XVI., „Caritas in Veritate“, https://www.vatican.va/content/benedict-xvi/en/encyclicals/documents/hf_ben-xvi_enc_20090629_caritas-in-veritate.html [zveřejněno 2009, cit. 13. 11. 2023], kap. 21.

³⁶ FRANTIŠEK, „Angelus“, chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://www.vatican.va/content/francesco/en/angelus/2015/documents/papa-francesco_angelus_20150823.pdf [zveřejněno 23. 8. 2015, cit. 3. 12. 2023].

³⁷ Ostatně 80 % následovníků, kteří sledují profil papeže Františka na sociální síti X (dříve Twitter) není věřících. Juan NARBONA, „Digital Leadership, Twitter and Pope Francis“, *Church, Communication and Culture*, č. 1 [1] (2016): 90–109.

³⁸ Zvolili jsme tento postup, neboť pro některé citované texty neexistují oficiální překlady do češtiny. Vybrané české překlady papežských dokumentů a dokumentů dikasterií Římské kurie jsou publikovány na stránkách České biskupské konference <https://cbk.cirkev.cz/dokumenty>.

lus, Regina Coeli, vzkazy, exhortace a encykliky, motu proprio a vybrané texty, které se obsahově přímo zaměřují na téma sexuálního zneužívání (např. dopis irským katolíkům, řeči papeže při návštěvách biskupů Ad Limina). Vynechali jsme texty, u kterých chybí anglický překlad (např. některé dopisy jsou uveřejněny jen v latině).³⁹ Vzorek obsahuje 1214 textů Jana Pavla II., 1261 textů Benedikta XVI. a 1560 textů Františka.

Při analýze byla použita triangulace kvantitativních a kvalitativních výzkumných postupů. Texty byly analyzovány pomocí SW NVivo 12. V prvním kroku bylo použito vyhledání relevantních textů pomocí klíčových slov: *abuse, crisis, sex, scandal*. Následně jsme vyhledávali fráze *sexual abuse crisis, child sexual abuse (CSA), sexual abuse of minors* a to včetně slov, která by mohla být použita pro označení jevů a činů spojených se sexuálním zneužíváním, ale pojmenovaných jinak (např. prohrěšky proti VI. příkazání).

Následná tematická analýza⁴⁰ byla použita pro zpracování jednotlivých textů zmiňujících sexuální zneužívání, identifikaci základních komunikovaných významů a analýzu zarámování tématu. V druhém kroku jsme detailně analyzovali texty, které se týkají přímo tématu sexuálního zneužívání mladistvých v katolické církvi. Konstrukce jednotlivých textů a narace tématu, konkrétní formulace, rétorika a argumentace byly zkoumány induktivně kvalitativním přístupem po vzoru kritické analýzy diskurzu (CDA).⁴¹ Zaměřili jsme se na jazykové volby a rétoriku užívanou v diskurzivních strategiích jednotlivých papežů, nikoli médií, jež o tématu informovala. Tento článek ukazuje, jak byla tematika sexuálního zneužívání v církvi utvářena a jaké významy byly v rámci oficiálního diskurzu Svatého stolce nastolovány. Ve třetím kroku jsme se soustředili na komunikační prvky, které papežové použili k ob-

³⁹ Analyzovali jsme texty, které jsou vydávány kontinuálně v angličtině. Dále jsme do vzorku zařadili texty, které se k tématu sexuálního zneužívání přímo vyjadřují, i když kontinuálně v angličtině zveřejňovány nejsou (např. motu proprio). Součástí oficiálního webu Vatikánu je i stránka věnovaná tématu sexuálního zneužívání v církvi https://www.vatican.va/resources/index_it.htm, která obsahuje odkazy na různé typy dokumentů různých autorů vztahujících se k tématu. Není však jasné, podle jakého klíče sem byly materiály vybrány (některé z nich neobsahují klíčové slovo *abuse*) a nejedná se pouze o dokumenty signované papežem; část z nich není dostupná v anglickém jazyce. Proto jsme tuto stránku používali jako sekundární, kontextový, zdroj informací k realizovanému výzkumu.

⁴⁰ Patricia LEAVY (Ed.), *The Oxford Handbook of Qualitative Research*, Oxford: Oxford Handbooks, 2020².

⁴¹ Norman FAIRCLOUGH, *Critical Discourse Analysis*, London: Longman, 1995.

novení reputace církve. Identifikovali jsme specifické použití zájmen (já a my) a s tím související indikaci převzetí odpovědnosti mluvčího za danou situaci. Sledovali jsme komunikačních postupy vyjadřující projev adekvátní míry empatie a snahu o obnovení reputace pomocí křesťanských hodnot, ke kterým se papežové hlásí.

Při popisu jednotlivých případů používáme citace z analyzovaných textů tak, aby ilustrovaly klíčové popisované jevy. Konkrétní komunikační praktiky užití jednotlivými papeži postupně popíšeme na příkladech ze zveřejněných textů, které interpretujeme v kontextu situace, v níž zazněly. Jsme si vědomi, že historický kontext nemůžeme postihnout do detailu, ale vztažení poznatků textové analýzy ke společenskému kontextu a sociální praxi se jeví podstatné a mnohdy pro vyznění textů určující. Zpětně nelze přesně zjistit, jaký měli papežové přehled o nárůstu či ústupu jevu zneužívání nezletilých v té které době, ale v období pontifikátu Jana Pavla II., v devadesátých letech, již byla míra sledovaného jednání na ústupu (viz Graf 1). Náš výzkum papežské komunikace tak vlastně začíná v době, kdy se největší problémy spojené se sexuální zneužíváním nezletilých vynořují ze svědectví obětí z minulosti.

4. JAN PAVEL II.: CÍRKEV JAKO OBĚŤ

V roce 1993 napsal Jan Pavel II. dopis biskupům Spojených států amerických, ve kterém odkazuje ke skandálu, který trápí církev v USA. O jaký skandál se jedná, si ale čtenář musel domyslet. I když bylo slovo *skandál* v dopise použito 13 x, v textu nebylo současně explicitně uvedeno ani slovo *sexuální* ani *zneužívání*. Čtenář, který nebyl zasvěcen do problematiky, mohl jen tušit, o jaký skandál se jedná.⁴²

⁴² V dopise se například pojmenovává skandál: „případy skandálu způsobené členy kléru“ nebo „evangelijní slovo ‚běda‘ má zvláštní význam, zvláště když ho Kristus vztahuje na případy pohoršení (scandal), a to především na pohoršení (scandal) ‚maličkých‘“. Zajímavé je také, jaký časový rámec dává Jan Pavel II. celému „skandálu“: „Během těchto *posledních měsíců* jsem si uvědomil, jak moc vy, pastýři Církve ve Spojených státech, spolu se všemi věřícími trpíte kvůli jistým případům skandálu ze strany členů kléru.“ JAN PAVEL II., „Letter of His Holiness John Paul II to the Bishops of the United States,“ https://www.vatican.va/content/john-paul-ii/en/letters/1993/documents/hf_jp-ii_let_19930611_vescovi-usa.html [zveřejněno 1993, cit. 3. 11. 2023].) Při-

Ačkoliv byl papežem od roku 1987, první veřejný text, kde se objevuje zmínka o sexuálním zneužívání nezletilých, vydal až v roce 2001. Je to exhortace *Ecclesia in Oceania*⁴³ a problém nevhodného chování kněží je zde situován do velice vzdálené oblasti. Jakkoli bylo zneužívání přítomno napříč světadíly, dění v kulturně a geograficky blízkých oblastech nereflektoval, naopak jako by od nich odváděl pozornost do té nejvzdálenější části světa, až na jižní polokouli.

Nicméně to, že byly informace o zneužívání ve Vatikánu tématem dne, dokládá papežovo nařízení ze stejného roku *Sacramentorum sanctitatis tutela* (30. 4. 2001), kterým upravuje řešení nevhodného chování „proti šestému přikázání“. Změna spočívala v tom, že vybrané trestné činy, mezi nimi i sexuální trestné činy duchovních s nezletilými, ale nejen tyto, i jiné závažné trestné činy vůči svátostem, byly vyhrazeny k řešení Kongregaci pro nauku víry. Doplňující list podepsaný kardinálem Ratzingerem, tehdejší prefektem kongregace, popisoval, které trestné činy to jsou a jaký má být procesní postup.⁴⁴

V analyzovaném korpusu jsme našli první veřejnou reakci Jana Pavla II. na skandál zveřejňovaný na jaře 2002 v *Boston Globe* v nenápadné zmínce v dopise kněžím, který byl uveřejněn na Zelený čtvrtek 17. 3. 2002. Obsáhlý dopis s jedenácti body odkazoval k médiu zveřejňovaným událostem v posledním bodě: „*I v této době* jsme jako kněží osobně a hluboce postiženi hříchy některých našich bratří, kteří zradili milost svěcení

tom na začátku devadesátých let byla v USA situace daleko lepší než dvě dekády před tím (viz Obr. 1).

⁴³ JAN PAVEL II., „*Ecclesia in Oceania*,“ https://www.vatican.va/content/john-paul-ii/en/apost_exhortations/documents/hf_jp-ii_exh_20011122_ecclesia-in-oceania.html [zveřejněno 2001, cit. 23. 11. 2023].

⁴⁴ Jako poslední je v seznamu prohrěšků, které přísluší k řešení Kongregaci pro nauku víry, uveden „Zločin proti mravnosti, tedy: zločin proti šestému přikázání Desatera spáchaný duchovním s nezletilým mladším 18 let.“ (Il delitto contro la morale, cioè: il delitto contro il sesto comandamento del Decalogo commesso da un chierico con un minore al di sotto dei 18 anni di età.) V závěru dopisu je připojeno: „*Případy tohoto druhu podléhají papežskému tajemství.*“ (Le cause di questo genere sono soggette al segreto pontificio.) CONGREGAZIONE PER LA DOTTRINA DELLA FEDE, „Lettera ad exsequendam ecclesiasticam legem ai vescovi e altri ordinari e gerarchi della chiesa cattolica interessati circa i delitti più gravi riservati alla congregazione per la dottrina della fede,“ (2001) https://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/documents/rc_con_cfaith_doc_20010518_epistula-graviora-delicta_it.html, [zveřejněno 2001, cit. 23. 11. 2023].

tím, že podlehli těm nejtěžším formám mysterium iniquitatis, které působí ve světě.“⁴⁵

Užitou formulací byl děj aktualizován a rámován jako současný, ale opět nebyl přímo pojmenován. Přitom se nedá předpokládat, že papež o podobných deliktech do té doby neslyšel, spíše jde o příklad komunikační strategie popírání, přehlížení či odvádění pozornosti.

Ačkoliv na začátku tisíciletí se již nejednalo o stovky reportovaných případů CSA, Jan Pavel II. vnímal jako zásadní samotnou skutečnost, že bylo téma medializováno a získalo si pozornost široké veřejnosti, jež se obrátila proti katolické církvi. Papež v dopise ubezpečuje, že: „...církve projevuje svůj zájem o oběti a snaží se pravdivě a spravedlivě odpovědět na každou z těchto bolestných situací...“⁴⁶ Z formulací je ale patrné, že primární starost Jana Pavla II. se vztahuje ke kněžím, kteří „jsou osobně a hluboce zasaženi“.⁴⁷

O měsíc později papež promluvil ke skupině amerických kardinálů (včetně později odsouzeného kardinála McCarricka), kteří doputovali do Vatikánu, aby řešili naléhavé otázky spojené s obviněními v bostonské diecézi. „Kvůli velkým škodám, které napáchali někteří kněží a řeholníci, se na samotnou církev pohlíží s nedůvěrou...“ uvádí v promluvě; zároveň ale vyjadřuje: „hluboký pocit solidarity a zájmu“⁴⁸ obětem a jejich rodinám. V tomto textu označil zneužívání nezletilých jako závažný symptom hluboké krize sexuální morálky a lidských vztahů. Ačkoliv

⁴⁵ „At this time too, as priests we are personally and profoundly afflicted by the sins of some of our brothers who have betrayed the grace of Ordination in succumbing even to the most grievous forms of the mysterium iniquitatis at work in the world.“ JAN PAVEL II., „Letter to Priests for Holy Thursday,“ https://www.vatican.va/content/john-paul-ii/en/letters/2002/documents/hf_jp-ii_let_20020321_priests-holy-thursday.html [zveřejněno 17. 3. 2002, cit. 8. 12. 2023].

⁴⁶ Tamtéž.

⁴⁷ V roce 2001 jmenoval Jan Pavel II. arcibiskupem ve Wasingtnou a následně také kardinálem McCarricka, o kterém šly sice nepodložené zvěsti, ale také osobní dopisy (do rukou Jana Pavla II.) upozorňující na zvláštní chování amerického biskupa, který si zval mladé seminaristy do domu na pláži. Ve zprávě, která popisuje celý proces s McCarrickem, se píše, že Jan Pavel II. nevěřil dopisům ani zprávám, ale až osobnímu ručně psanému dopisu McCarricka, který mu předal jeho osobní sekretář Dziwisz. Mohla za to údajně jeho špatná zkušenost s osočováním kněží v komunistickém Polsku. MCCARRICK REPORT, https://www.vatican.va/resources/resources_rapporto-card-mccarrick_20201110_it.pdf, [zveřejněno 10. 11. 2020, cit. 5. 10. 2023].

⁴⁸ JAN PAVEL II., „Address of John Paul II to the Cardinals of the United States,“ https://www.vatican.va/content/john-paul-ii/en/speeches/2002/april/documents/hf_jp-ii_spe_20020423_usa-cardinals.html [zveřejněno 23. 4. 2002, cit. 10. 11. 2023].

odkazoval k jednání kněží, nepoužil označení krize ve vztahu k situaci v církvi, ale naopak přiřadil církvi úlohu „pomoci společnosti porozumět a vypořádat se s krizí v jejím středu“.⁴⁹

Turbulentní dobu, ve které po zveřejnění skandálu v *Boston Globe* některé diecéze v USA bankrotovaly po mnohých vyrovnáních s oběťmi sexuálního zneužívání a ve které církev zaznamenala obrovský odliv katolíků, sledujeme v oficiálních textech Jana Pavla II. z roku 2004 určených malým skupinám biskupů, kteří z různých diecézí USA přijeli na návštěvu do Vatikánu.⁵⁰

V textech, které zaznamenávají promluvu k americkým biskupům z Atlanty a Miami, čteme: „Mnozí z vás se mnou již hovořili o bolesti způsobené skandálem sexuálního zneužívání v posledních dvou letech a naléhavé potřebě obnovit důvěru a podporovat uzdravení mezi biskupy, kněžími a laiky ve vaší zemi.“⁵¹ Jan Pavel II. opět mluví o dvou posledních letech (od zveřejnění skandálu v *Boston Globe*), stejně jako v přímluvě biskupům z Bostonu, ve které zdůrazňuje trest, jemuž byla církev vystavena: „Církev ve vaší zemi byla potrestána událostmi posledních dvou let a mnoho úsilí bylo právem vynaloženo na pochopení a řešení problémů sexuálního zneužívání, které vrhají stín na její život a službu.“⁵²

V jeho promluvách je to právě katolická církev, kdo byl děním nejvíce poškozen, i když nepřímo, ale v důsledku medializace tématu. Proto se soustředil na nápravu reputace církve a podporu kněží: „Zvláště bych vás chtěl požádat, abyste silně podporovali své bratry kněze, z nichž mnozí hluboce trpěli kvůli tolik propagovaným chybám některých církevních služebníků.“⁵³

⁴⁹ Tamtéž.

⁵⁰ Paradoxně jednu skupinu opět vedl kardinál McCarrick, ačkoliv byl už v průběhu intronizace podezřelý z nevhodného chování vůči seminaristům. Přestože už v roce 2004 proti McCarrickovi vystoupila jedna z obětí a biskupové měli vedle neurčitých zpráv k dispozici i přímé svědectví, byl McCarrick zbaven všech svých hodností a odsouzen byl až v roce 2019.

⁵¹ JAN PAVEL II., „Address of His Holiness John Paul II to the Bishops of the Ecclesiastical Provinces of Atlanta and Miami (USA) On Their Ad Limina,“ https://www.vatican.va/resources/resources_adlimina-american-bishops-2004_en.html [zveřejněno 2. 4. 2004, cit. 13. 10. 2023].

⁵² JAN PAVEL II., „Address of John Paul II to The Bishops of the Ecclesiastical Provinces of Boston and Hartford (USA) On Their Ad Limina,“ https://www.vatican.va/content/john-paul-ii/en/speeches/2004/september/documents/hf_jp-ii_spe_20040902_adlimina-usa.html [zveřejněno 2. 9. 2004, cit. 13. 10. 2023].

⁵³ Tamtéž.

V promluvě k biskupům z Pensylvánie a New Jersey (11. 9. 2004) Jan Pavel II. mluví o tom, že američtí biskupové „vyjádřili své znepokojení nad krizí důvěry ve vedení církve vyvolanou nedávnými skandály sexuálního zneužívání“ a věří, že „bolestné období sebezpytování, vyvolané událostmi *posledních dvou let*, přinese duchovní ovoce“ (Jan Pavel II., 11. 9. 2004).⁵⁴

V promluvách k biskupům poprvé použil pro specifikaci situace označení *sexuální zneužívání*, k němuž v předchozích textech vždy odkazoval jen v náznacích, ale přímo je nepojmenoval.

Stejně jako o měsíc později na setkání s biskupy z New Yorku, kdy poukazoval na snižování počtu věřících bez jediné zmínky o jeho příčině: „Vyzývám vás, abyste nyní obrátili svou pozornost k mnoha dalším náležitým otázkám, které se přímo dotýkají poslání církve a její duchovní integrity, například k *poklesu návštěvnosti mši svatých* a přistupování ke svátosti smíření...“⁵⁵ Ta však byla zcela zřejmá – široká publicita tématu zneužívání napříč americkými médii.

Jan Pavel II. situaci nikdy neoznačil jako *krizi sexuálního zneužívání*. Z pohledu krizové komunikace byl jeho postoj k problému pasivní. Jeho odstup zdůrazňuje i to, že v jeho textech nenajdeme žádné vyjádření osobní zodpovědnosti, tedy ani vyjádření *já* nebo *my*. S výjimkou exhortace určené pro Oceánii Jan Pavel II. o sexuálním zneužívání mladistvých v katolické církvi v textech určených širokému publiku mlčí. O problému mluví nebo píše v textech určených pro kněze a biskupy. Z hlediska celkového postoje Jana Pavla II. k tématu, ale i vzhledem k jednání dalších papežů, je specifické, že mezi postiženými zmiňuje církev, a vedle péče, jež by se měla dostat obětem a jejich rodinám, adresuje péči i pachatelům problémového jednání. Jako čelní představitel katolické církve se za pochybení uvnitř organizace neomlouvil a, ač projevil částečné soucit s postiženými, mnohem více se zajímal o obnovu církve. Přesto o sexuálním zneužívání dětí a mladistvých v katolické církvi za svého pontifikátu musel mnohokrát komunikovat (např. na tiskových konferencích), řešil

⁵⁴ JAN PAVEL II., „Address of John Paul II to The Bishops of the Ecclesiastical Region of Pennsylvania and New Jersey (USA) On Their Ad Limina Visit,“ https://www.vatican.va/content/john-paul-ii/en/speeches/2004/september/documents/hf_jp-ii-spe_20040911_ad-limina-usa.html [zveřejněno 11. 9. 2004, cit. 8. 12. 2023].

⁵⁵ JAN PAVEL II., „Address of John Paul II to the Pastors of the Church in New York on Their Ad Limina,“ https://www.vatican.va/content/john-paul-ii/en/speeches/2004/october/documents/hf_jp-ii-spe_20041008_ad-limina-new-york.html [zveřejněno 8. 10. 2004, cit. 10. 11. 2023].

ji i v osobních rozhovorech s kardinálem Ratzingerem, představeným Kongregace pro nauku víry⁵⁶ a za dobu jeho pontifikátu byla o CSA publikována řada textů mimo církev.

5. BENEDIKT XVI.: KRIZE ZNEUŽÍVÁNÍ DĚTÍ

Benedikt XVI. nastupoval na papežský stolec z postu prefekta Kongregace pro nauku víry, která byla v té době doslova zavalená hlášeními o zločinech „proti šestému přikázání Desatera spáchanými duchovním s nezletilým mladším 18 let“.⁵⁷ Poprvé téma veřejně komunikoval během cesty do Spojených Států Amerických v roce 2008, kdy se také jako první papež v historii asi na 25 minut neveřejně setkal s oběťmi sexuálního zneužívání a s každým se pomodlil.⁵⁸ Na veřejném shromáždění na stadionu ve Washingtonu pak 17. 4. uvedl: „Uvědomuji si bolest, kterou církev v Americe zažívá v důsledku sexuálního zneužívání nezletilých. Žádná moje slova nemohou popsat bolest a škodu způsobenou takovým zneužíváním. Je důležité, aby těm, kteří trpěli, byla věnována láskyplná pastorační pozornost. Stejně tak *nedokážu dostatečně popsat škody, které vznikly uvnitř církevního společenství.*“⁵⁹

Na rozdíl od svého předchůdce zde Benedikt XVI. část promluvy formuloval sám za sebe, tedy v první osobě jednotného čísla. Mluví o tom, že si: „uvědomuje bolest, kterou zažívá církev“; „nedokáže popsat bolest a škodu“ ani „škody, které vznikly uvnitř církevního společenství“. Ostatní témata promluvy už byla formulována buď v trpném rodě, nebo v 2. osobě množného čísla, tedy jako oslovení *vy* „dělejte, co můžete, na podporu uzdravení...“.

Papež se v textu snaží uzavřít minulost a soustředí se na budoucnost: „aby děti, které náš Pán tak hluboce miluje a které jsou naším největším

⁵⁶ BENEDIKT XVI., „The Church and the scandal of sexual abuse. Catholic News Agency,“ <https://www.catholicnewsagency.com/news/41013/full-text-of-benedict-xvi-essay-the-church-and-the-scandal-of-sexual-abuse> [zveřejněno 10. 4. 2019, cit. 13. 11. 2023].

⁵⁷ Tamtéž.

⁵⁸ Ian FISHER – Laurie GOODSTEIN, „Benedict Meets With the Victims of Sexual Abuse,“ *The New York Times*, <https://www.nytimes.com/2008/04/18/us/nationalspecial2/18pope.html> [zveřejněno 18. 4. 2008, cit. 13. 2. 2024].

⁵⁹ BENEDIKT XVI., „Homily – Washington Nationals Stadium,“ https://www.vatican.va/resources/resources_visit-usa-apr2008_en.html [zveřejněno 17. 4. 2008, cit. 13. 10. 2023].

pokladem – mohly vyrůstat v bezpečném prostředí“.⁶⁰ Mluví o dětech, které by se mohly ocitnout v nebezpečí, ale o samotných obětech se zmiňuje minimálně a ani se k nim adresně neobrací. I v jeho promluvách je hlavním trpícím křesťanská církev a církevní společenství, které bylo tímto jednáním poškozeno (viz níže). V textech vyjadřuje svou blízkost kněžím, řeholníkům a biskupům, tak jako v další zmínce o zneužívání na slavnostní mši pro kněze a řeholníky v katedrále sv. Patrika o dva dny později: „V souvislosti s potřebou perspektivy, kterou nám dává víra, a s potřebou jednoty a spolupráce při budování církve bych rád řekl pár slov o sexuální zneužívání, které způsobilo tolik utrpení. Již jsem měl příležitost hovořit o něm a o škodách, které z něj vyplývají pro společenství věřících.“⁶¹

Paradoxem je, že kocytebrantem této slavnostní mše byl opět kardinál McCarrick, jež opakovaně a znovu čelil obviněním ze zneužívání.⁶² Zprávy o jeho jednání obdržel už Jan Pavel II. v době, kdy byl Benedikt XVI. prefektem Kongregace pro nauku víry, která měla delikty kněží řešit, a Benedikt v esejí z roku 2019 přiznává, že o jeho činech věděl.⁶³

V dubnu roku 2008 se na generální audienci na náměstí svatého Petra v Římě za svojí cestou do USA ohlíží a v jedné větě zmiňuje: „Při pomyšlení na bolestnou záležitost sexuálního zneužívání nezletilých, kterého se dopustili vysvěcení duchovní, jsem chtěl vyjádřit svou blízkost biskupům a povzbudit je v jejich úsilí o zacelení ran a posílení vztahů s kněžími.“⁶⁴ Opět svou podporu obrací na biskupy, nikoli na oběti, a mluví o úsilí o zacelení ran a o vztazích biskupů s kněžími. Zmínka o sexuální zneu-

⁶⁰ Tamtéž.

⁶¹ BENEDIKT XVI., „Homily – St Patrick’s Cathedral, New York,“ https://www.vatican.va/content/benedict-xvi/en/homilies/2008/documents/hf_ben-xvi_hom_20080419_st-patrick-ny.html [zveřejněno 19. 4. 2008, cit. 16. 11. 2023].

⁶² McCarrick na členství v kardinálském kolegiu rezignoval v červenci 2018 poté, co byl obviněn ze sexuálního zneužívání mladých mužů a dětí a rozhodnutím Kongregace pro nauku víry byl v únoru 2019 propuštěn z duchovního stavu bez možnosti odvolání. MCCARRICK REPORT, https://www.vatican.va/resources/resources_rapporto-card-mccarrick_20201110_it.pdf, [zveřejněno 10. 11. 2020, cit. 5. 10. 2023].

⁶³ BENEDIKT XVI., „The Church and the scandal of sexual abuse. Catholic News Agency,“ <https://www.catholicnewsagency.com/news/41013/full-text-of-benedict-xvi-essay-the-church-and-the-scandal-of-sexual-abuse> [zveřejněno 10. 4. 2019, cit. 13. 11. 2023].

⁶⁴ BENEDIKT XVI., „General Audience – St Peter’s Square. Apostolic Journey to the United States of America,“ https://www.vatican.va/content/benedict-xvi/en/audiences/2008/documents/hf_ben-xvi_aud_20080430.html [zveřejněno 30. 4. 2009, cit. 24. 11. 2023].

užívání je v textu zařazena jakoby mimochodem mezi informace o vzdělávání a další komunikaci s biskupy.

V červenci téhož roku Benedikt XVI. navštívil Austrálii, kde bylo téma sexuálního zneužívání nezletilých velice živé, a setkal se zde osobně se čtyřmi oběťmi. V homilii v katedrále Panny Marie v osobní rovině přiznal hanbu a lítost: „Rád bych se zde zastavil a *přiznal hanbu*, kterou jsme *všichni* pocítili v důsledku sexuálního zneužívání nezletilých některými duchovními a řeholníky v této zemi. *Hluboce se omlouvám za bolest a utrpení, které oběti prožily, a ujišťuji je, že jako jejich pastýř i já sdílím jejich utrpení.*“⁶⁵

Řeč byla pronesena jen tři měsíce po návštěvě USA a vykazuje zřetelný posun ve stylu komunikace, volbě slov i způsobu oslovení, a promluva obsahuje i projev soucitu s oběťmi. Text je určen pro společenství kněží a seminaristy. Oběti na mši nebyly pozvány. Obrací se k nim tak nepřímou, ve třetím pádu množného čísla: „ujišťuji je“.⁶⁶ Největší posun je ve vyjádření osobního postoje k situaci. Na rozdíl od amerického „uvědomuji si bolest“, vyjadřuje osobní postoj a omluvu: „Hluboce se omlouvám“ a také přiznává hanbu; nikoli však za sebe, ale za *všechny*.

V roce 2010 sexuální zneužívání rezonovalo ve světových médiích jako důležité téma a do mediálního diskurzu se dostala i bolestná zkušenost irské katolické církve s mnoha lety sexuálního a mocenského zneužívání nezletilých. Poté, co během roku 2009 byly postupně zveřejněny dvě obsáhlé vládní zprávy o situaci v Irsku (*Rayen report* a *Murphy report*), média informovala i o výsledcích dalších šetření v Německu, Belgii a Rakousku. Údaje o desetiletích zamlčování a utajování zločinů ze strany duchovních a církevních hodnostářů, o kterých se začalo po uveřejnění soudních zpráv psát zejména v evropských médiích, způsobila mohutný odliv katolíků z církve. Mediálně nejexponovanější období ve vztahu k tragickým událostem z minulosti nastalo od 12. března 2010, kdy se jméno Benedikta XVI. objevilo v tisku přímo ve vztahu k obviněním ze zamlčování případů v minulosti. Případ Petera Hullermanna, kněze, který byl obviněn ze sexuálního zneužívání a poté pouze přemístěn na jiné místo v mnichovské arcidiecézi, kde páchal další zločiny,

⁶⁵ BENEDIKT XVI., „Homily – Apostolic Journey to Australia 2008,“ https://www.vatican.va/content/benedict-xvi/en/homilies/2008/documents/hf_ben-xvi_hom_20080719_ca_thedral.html [zveřejněno 19. 7. 2008, cit. 13. 11. 2023].

⁶⁶ Benedikt XVI. se soukromě setkal se čtyřmi vybranými přeživšími v kapli katedrály Panny Marie v Sydney příští den na mši v sedm hodin ráno mimo pozornost médií.

uveřejnil poprvé mnichovský deník *Süddeutsche Zeitung*.⁶⁷ Zpráva, která jmenuje kardinála Ratzingera jako jednoho z mnichovských hodnostářů, kteří museli o situaci vědět, byla zveřejněna stovkami médií v Evropě i Americe. Současně bylo uveřejněno prohlášení mnichovské arcidiecéze, ve kterém její bývalý generální vikář mons. Gerhard Gruber převzal „plnou odpovědnost“ za neschopnost zabránit Hullermannovi ve výkonu pastorační služby.⁶⁸

V týdnu od 12. 3. do 17. 3. 2010 byla média zaplavená německou kauzou spojenou s Hullermanem a často v tomto kontextu zmiňovala i jméno papeže Benedikta XVI. Situace se změnila 17. 3., kdy bez další oficiální reakce na situaci v Německu Benedikt XVI. v dodatku generální audience označeném „ke speciálním skupinám“ na náměstí sv. Petra použil ve vztahu ke zneužívání dětí výraz *krize*: „Jak víte, církev v Irsku byla v posledních měsících silně otřesena v důsledku krize zneužívání dětí.“⁶⁹

Ve 4035 textech analyzovaného korpusu se spojení slov *krize* a *zneužívání dětí* (*child abuse crisis*) objevuje poprvé a naposled. Pokud přijmeme obecné vymezení krize jako *neočekávané, nerutinní hrozby pro přežití organizace*,⁷⁰ nebylo vlastně označení *krize* pro pojmenování situace v katolické církvi adekvátní. Krize zneužívání mladistvých v Irsku nebyla současná, ale táhla se již několik desetiletí a v dané době se o ní v Irsku i celosvětově začalo „jen“ víc mluvit a psát.

⁶⁷ CATHOLIC NEWS AGENCY, „Benedict XVI, Munich, and cover-up claims: why an old allegation is resurfacing,” <https://www.catholicnewsagency.com/news/250036/benedict-xvi-munich-and-cover-up-claims-why-an-old-allegation-is-resurfacing> [zveřejněno 6. 1. 2022, cit. 13. 12. 2023].

⁶⁸ PRESSESTELLE DES ERZBISTUMS MÜNCHEN UND FREISING, „Priester trotz Missbrauchsvorwürfen und Verurteilung in der Seelsorge eingesetzt,” <https://www.erzbistum-muenchen.de/news/bistum/Priester-trotz-Missbrauchsvorwurferen-und-Verurteilung-in-der-Seelsorge-eingesetzt-20069.news> [zveřejněno 12. 3. 2010, cit. 8. 2. 2024]. V roce 2022 byla vypracována další mnohastránková zpráva, která dokládá, že ze strany tehdejšího arcibiskupa Ratzingera „docházelo k nečinnosti“. WESTPFAHL – SPILKER, „Sexueller Missbrauch Minderjähriger und erwachsener Schutzbefohlener durch Kleriker sowie hauptamtliche Bedienstete im Bereich der Erzdiözese München und Freising von 1945 bis 2019,” <https://westpfahl-spilker.de/wp-content/uploads/2022/01/WSW-Gutachten-Erzdioezese-Muenchen-und-Freising-vom-20-Januar-2022.pdf> [zveřejněno 20. 1. 2022, cit. 3. 11. 2023], s. 660 a následující.

⁶⁹ BENEDIKT XVI., „General Audience – St Peter’s Square,” https://www.vatican.va/content/benedict-xvi/en/audiences/2010/documents/hf_ben-xvi_aud_20100317.html [zveřejněno 17. 3. 2010, cit. 13. 11. 2023].

⁷⁰ GABRIEL L. ATKINS, „Organizational Networks in Disaster Response,” in *The handbook of crisis communication*, Malden, MA: Wiley-Blackwell, 2010, s. 1–13, 97.

I když dopis Irům byl připravován od konce roku 2009, Benedikt veřejně komunikoval situaci v Irsku jako aktuální krizi a povedlo se mu odvést pozornost tisku od vlastní osoby. Papežovo vyjádření o *krizi zneužívání dětí* (v Irsku) okamžitě citovaly stovky světových médií a zpravodajských kanálů. Oficiálně ale toto označení Benedikt použil jen jednou (v jiných textech se nevyskytuje) a za pozornost stojí i to, že slovo *sexuální* v pojmenování situace chybí. Krize tedy nepramenila ze sexuálního zneužívání jako takového, ale byla důsledkem proměny mediální krajiny a zveřejnění desítky let starých případů v médiích.

Ve stejný den a pravděpodobně i ve stejnou dobu (17. 3. 2010 dopoledne) německá kancléřka Angela Merkelová reagovala na zprávy o sexuální zneužívání v německé církvi slovy: „Naše společnost se s těmito případy může vyrovnat jediným způsobem: pravdou a objasněním všeho, co se stalo.“⁷¹ Poslanec Volker Beck na to reagoval: „Můžeme mluvit o omluvě! Například s papežem!“⁷² Papež se ale na svato-petrském náměstí neomluvil, jen avizoval, že irským katolíkům na téma zneužívání nezletilých v katolické církvi pošle dopis. Ten byl reakcí na zveřejnění *Dublinské zprávy* a je nejrozsáhlejším oficiálním textem, ve kterém se Benedikt XVI. kauze věnoval. Přesto je výmluvné, že se rozhodl k objektivně krizové situaci v Irsku, o které se psalo a mluvilo celosvětově, poslat dopis. Emoce spojené s tragickou situací mnoha objetí tak zůstaly vepsané jen na papír.

V dopise se několikrát píše o *sexuálním zneužívání dětí* („child sexual abuse“), ale papež je už nikdy nespojil s označením *krize*, ačkoliv v dopise slovo *krize* 4x použil. Ve třech případech mluvil o *současné krizi*, ve které se nachází stav katolické církve v Irsku. Přitom stejně jako v případech jiných zemí, se i v Irsku většina případů odhaleného jednání kněží odehrávala již v 80. letech. Dopis byl napsán ve chvíli, kdy byly odkryty

⁷¹ „Angela Merkel: Es gibt nur eine Möglichkeit, dass unsere Gesellschaft mit diesen Fällen klarkommt: Das ist Wahrheit und Klarheit über alles, was passiert ist.“ DEUTSCHER BUNDESTAG STENOGRAPHISCHER BERICHT 30, „Sitzung Berlin. Plenarprotokoll 17/30,“ <https://dserver.bundestag.de/btp/17/17030.pdf> [zveřejněno 17. 3. 2010, cit. 3. 12. 2023]. Krátká poznámka k tématu od Angely Merkelové v den, kdy německý parlament schvaloval rozpočet. Věta se objevila ve stovkách médií po celém světě. Německá kauza ovšem ustoupila do pozadí po zveřejnění dopisu irskému lidu dva dny na to, 19. 3. 2010.

⁷² DEUTSCHER BUNDESTAG STENOGRAPHISCHER BERICHT 30, „Sitzung Berlin. Plenarprotokoll 17/30,“ <https://dserver.bundestag.de/btp/17/17030.pdf> [zveřejněno 17. 3. 2010, cit. 3. 12. 2023].

nejen konkrétní prohřešky kněží za mnohá desetiletí, ale zároveň se prokázalo, že představení irské katolické církve byli ve snaze čelit sexuálnímu zneužívání v Irsku dlouhodobě pasivní. Benediktovým řešením je krizi: „překonat, prozkoumat a přijmout opatření“.⁷³

Benedikt XVI. se v dopise obrací i k obětem: „Je pochopitelné, že je pro vás těžké odpustit nebo se smířit s církví. Jejím jménem otevřeně vyjadřuji stud a lítost, které všichni cítíme. Zároveň vás žádám, abyste neztráceli naději. Právě ve společenství církve se setkáváme s osobou Ježíše Krista, který byl sám obětí nespravedlnosti a hříchu.“⁷⁴ Zodpovědnost, hanbu a lítost deleguje Benedikt XVI. na *všechny* a opírá se přitom o církev jako o organizaci, která se může zaštitit nejvyšší autoritou – Ježíšem. „*Všichni trpíme* v důsledku hříchů našich spolubratří, kteří zradili posvátnou důvěru nebo se nedokázali spravedlivě a zodpovědně vypořádat s obviněními ze zneužívání.“⁷⁵

A je to právě církevní společenství, které z jeho dopisu vystupuje jako nejvíce poškozené. „Spolu s obrovskou škodou způsobenou obětem *byla způsobena velká škoda církvi* a vnímání kněžství a řeholního života veřejností.“⁷⁶ V tomto jednoznačně navazuje na strategii svého předchůdce, který taktéž upínal svou pozornost na újmu církevní organizace a její obnovu. „V tomto celkovém kontextu se musíme pokusit pochopit znepokojivý problém sexuálního zneužívání dětí, který nemalou měrou *přispívá k oslabení víry a ztrátě úcty k církvi* a jejímu učení.“⁷⁷ A je to také církev a Boží učení, jejichž obnovu a nápravu ve svých promluvách zdůrazňuje.⁷⁸

I v dalším textu se papež soustředí především na obnovu církve: „Jsem přesvědčen, že tento program *povede ke znovuzrození církve v Irsku v plnosti Boží pravdy*, neboť je to pravda, která nás osvobozuje (srov. Jn 8,32).“⁷⁹

⁷³ BENEDIKT XVI., „Pope Benedict XVI's Pastoral Letter to the Catholics of Ireland,“ <https://press.vatican.va/content/salastampa/it/bollettino/pubblico/2010/03/20/0157/00379.html> [zveřejněno 19. 3. 2010, cit. 13. 11. 2023].

⁷⁴ Tamtéž.

⁷⁵ Tamtéž.

⁷⁶ Tamtéž.

⁷⁷ Tamtéž.

⁷⁸ SROV. FORMICOLA, „Clerical Sexual Abuse: Popes and the Policy of Sin,“ s. 135.

⁷⁹ BENEDIKT XVI., „Pope Benedict XVI's Pastoral Letter to the Catholics of Ireland,“ <https://press.vatican.va/content/salastampa/it/bollettino/pubblico/2010/03/20/0157/00379.html> [zveřejněno 19. 3. 2010, cit. 13. 11. 2023].

Ve speciální části dopisu se obrací nejen k obětem (odstavec 6), ale později také k „bratřím“ biskupům (odstavec 11): „Nelze popřít, že někteří z vás a vašich předchůdců selhali...“⁸⁰ a s pochopením dodává: „Uznávám, že bylo obtížné pochopit rozsah a složitost problému, získat spolehlivé informace a učinit správná rozhodnutí...“⁸¹ Nicméně pokračuje: „To vše vážně podkopalo vaši důvěryhodnost...“ S biskupy se spojí do společné skupiny „my“ jen v jednom případě: „Pouze rozhodná opatření prováděná zcela čestně a transparentně obnoví úctu a dobrou vůli irského lidu vůči církvi, které jsme zasvětili svůj život.“⁸² A pokračuje doporučením, co mají biskupové udělat, aby navrátili reputaci irské katolické církvi.

Pro dokreslení: irský kardinál Connell (v roce 2010 už v důchodu) byl členem Kongregace pro nauku víry v době, kdy ji vedl kardinál Ratzinger, a byl jedním z kardinálů, kteří volili papeže Benedikta XVI.⁸³ Connellovo jméno se v *Murphy report* objevuje 228x a z kontextu je jasné, že s případy sexuálního zneužívání se setkával velice často a projednávaly se i v Kongregaci pro nauku víry. Přesto Benedikt XVI. ani v jednom případě v dopise nezahrnul mezi ty, kteří pochybili, sama sebe. Nejenže se neomluvil ani za sebe ani jako nejvyšší představený církevní organizace, která pochybila, ale staví se do pozice člověka, který je situací překvapen a zděšen, stejně jako veřejnost: „Stejně jako vy jsem hluboce znepokojen informacemi, které vyšly najevo v souvislosti se zneužíváním dětí a zranitelných mladých lidí členy církve v Irsku, zejména kněžími a řeholníky. Mohu jen sdílet zděšení a pocit zrady, které mnozí z vás zažili, když se dozvěděli o těchto hříšných a zločinných činech a o způsobu, jakým se k nim církevní úřady v Irsku postavily.“⁸⁴

⁸⁰ Tamtéž.

⁸¹ Tamtéž.

⁸² Tamtéž.

⁸³ Výňatek z *Murphy report*: „Kardinál Connell při vysvětlování, proč nemůže hovořit o záležitostech tohoto orgánu, uvedl: „No, myslím, že Komise bude muset přijmout, že na svém prvním zasedání Kongregace pro nauku víry jsem složil přísahu, že nebudu prozrazovat, o čem se na zasedáních kongregace jednalo, a této přísaze budu samozřejmě věrný stejně jako přísaze, kterou jsem složil zde.““ Yvonne MURPHY, „Report of the Commission of Investigation into the Catholic Archdiocese of Dublin,“ <https://www.gov.ie/en/publication/13804-report-by-commission-of-investigation-into-catholic-archdiocese-of-dublin/> [zveřejněno červen 2009, cit. 3. 11. 2023].

⁸⁴ BENEDIKT XVI., „Pope Benedict XVI's Pastoral Letter to the Catholics of Ireland,“ <http://press.vatican.va/content/salastampa/it/bollettino/pubblico/2010/03/20/0157/00379.html> [zveřejněno 19. 3. 2010, cit. 13. 11. 2023].

21. května 2010 schválil Benedikt XVI. dodatky k motu proprio *Sacramentorum sanctitatis tutela*.⁸⁵ V červnu na Svatopetrském náměstí pronesl prosbu o odpuštění směřovanou k Bohu a k obětem zneužívání: „I my naléhavě prosíme Boha a zúčastněné osoby o odpuštění a slibujeme, že uděláme vše pro to, aby se takové zneužití už nikdy neopakovalo.“⁸⁶ „My“ je zde myšleno jako „my, kněží“. Benedikt poukazuje k tomu, že právě rok kněží, který promluvou uzavíral, využil „nepřítel“ k tomu, že „vyšly najevo hříchy kněží“. Stejně jako Jan Pavel II. rámuje prohřešky svých podřízených současností či nedávnou minulostí. Pojmem „vyšly najevo“ ovšem poukazuje k mediálnímu a společenskému tlaku, který byl na něj a na celou církev vyvíjen v posledním půl roce na základě odkrytí řady případů z minulosti.

V témže roce 2010 Benedikt XVI. napsal soucitnou podporu biskupům v Belgii, kde byla ve spojení se sexuálním zneužíváním dětí neobvykle drsným způsobem provedena policejní prohlídka v katedrále. I tentokrát, stejně jako před dvěma lety v USA, soucítí s kněžími, ale neprojevil soucit s oběťmi.⁸⁷

V Benediktových promluvách se opakovaně vyskytuje hromadný odkaz na církevní společenství, jehož jménem (v množném čísle) vypovídá a jímž se zaštiťuje. Hanbu a ponížení Benedikt přiznává za ostatní, neboť *všichni* jsme „utrpěli kvůli těmto hříchům“ a pro obnovu církve bychom měli učinit „pokání“. Uvedl to i při návštěvě Velké Británie 18. září téhož roku (2010) na mši ve Westminsterské katedrále.

I zde myslím na nesmírné utrpení způsobené zneužíváním dětí, zejména v církvi a jejími služebníky. Především *vyjadřuji hluboký zármutek nad nevinnými oběťmi těchto nevýslovných zločinů spolu s nadějí, že moc Kristovy milosti, jeho obětí smíření, přinese do jejich životů hluboké uzdravení a pokoj. Spolu s vámi také uznávám hanbu a ponížení, které jsme všichni utrpěli kvůli těmto hříchům, a vyzývám vás, abyste je předložili Pánu s důvěrou, že toto pokání přispěje k uzdravení obětí, očištění církve a obnovení jejího odvěkého závazku ve výchově a péči o mladé lidi. Vy-*

⁸⁵ KONGREGACE PRO NAUKU VÍRY, „Norms on delicta graviora,“ https://www.vatican.va/resources/resources_norme_en.html [zveřejněno 21. 5. 2010, cit. 20. 3. 2024].

⁸⁶ BENEDIKT XVI., „Holy Mass concluding the Year for Priests,“ https://www.vatican.va/content/benedict-xvi/en/homilies/2010/documents/hf_ben-xvi_hom_20100611_concl-anno-sac.html# [zveřejněno 11. 6. 2010, cit. 20. 11. 2023].

⁸⁷ BENEDIKT XVI., „Message to the President of the Episcopal Conference of Belgium,“ https://www.vatican.va/content/benedict-xvi/en/messages/pont-messages/2010/documents/hf_ben-xvi_mes_20100627_conf-episc-belgio.html [zveřejněno 27. 6. 2010, cit. 20. 11. 2023].

jadřuji svou vděčnost za úsilí, které je vynakládáno na zodpovědné řešení tohoto problému, a prosím vás všechny, abyste projevíli svůj zájem o oběti a solidaritu se svými kněžími.⁸⁸

Při návštěvě Velké Británie proběhlo také setkání s tamními biskupy, na kterém řekl: „Vím, že jste podnikli vážné kroky k nápravě této situace, abyste zajistili účinnou ochranu dětí před újmou a řádně a transparentně řešili obvinění, jakmile se objeví. Veřejně jste přiznali svou hlubokou lítost nad tím, co se stalo, a nad často neadekvátními způsoby, jak to bylo v minulosti řešeno.“⁸⁹ Řeč byla pronesena zhruba půl roku poté, co Benedikt přímo čelil nařčení, že sám ve své diecézi případy sexuálního zneužívání neřešil, které se potvrdilo v lednu 2022 po vydání zprávy advokátní kanceláře Westpfahl Spilker, která v obsáhlém textu odhaluje zřejmá pochybení mnoha německých církevních hodnostářů včetně kardinála Ratzingera.⁹⁰

Na sklonku roku 2010, který se celý nesl ve znamení odkrývání desetiletí starých skandálů, se Benedikt ve vánočním pozdravu římské kurii podivuje: „O to větší *bylo* naše zděšení, když jsme se v tomto roce všech let a v rozsahu, který jsme si nedovedli představit, dozvěděli o zneužívání nezletilých, kterého se dopouštějí kněží, kteří překrucují svátost v její protiklad a pod pláštěm posvátna v dětství hluboce zraňují lidské osoby a na celý život je poškozují.“⁹¹ Je více než jasné, že skandály sexuálního zneužívání, které měl Benedikt ještě jako kardinál osobně na starost a později přiznává, že Kongregace pro nauku víry jimi byla doslova

⁸⁸ BENEDIKT XVI., „Holy Mass Homily of His Holiness Benedict XVI. Cathedral of the Most Precious Blood of Our Lord Jesus Christ City of Westminster,“ https://www.vatican.va/content/benedict-xvi/en/homilies/2010/documents/hf_ben-xvi_hom_20100918_westminster.html [zveřejněno 18. 9. 2010, cit. 15. 12. 2023].

⁸⁹ BENEDIKT XVI., „Meeting With the Bishops of England, Scotland and Wales,“ https://www.vatican.va/content/benedict-xvi/en/speeches/2010/september/documents/hf_ben-xvi_spe_20100919_vescovi-inghilterra.html [zveřejněno 19. 10. 2010, cit. 5. 11. 2023].

⁹⁰ MARION WESTPFAHL – ULRICH WAST, „Sexueller Missbrauch Minderjähriger und erwachsener Schutzbefohlener durch Kleriker sowie hauptamtliche Bedienstete im Bereich der Erzdiözese München und Freising von 1945 bis 2019,“ <https://westpfahl-spilker.de/wp-content/uploads/2022/01/WSW-Gutachten-Erzdioezese-Muenchen-und-Freising-vom-20-Januar-2022.pdf> [zveřejněno 20. 1. 2022, cit. 3. 11. 2023].

⁹¹ BENEDIKT XVI., „Address of His Holiness Benedict XVI on the Occasion of Christmas Greetings to the Roman Curia,“ https://www.vatican.va/content/benedict-xvi/en/speeches/2010/december/documents/hf_ben-xvi_spe_20101220_curia-auguri.html [zveřejněno 20. 12. 2010, cit. 13. 11. 2023].

zavalena, nemohly papeže mimořádně překvapit. O několik odstavců níže se dočteme ve vztahu ke skandálům pozoruhodnou informaci: „Jen pravda zachraňuje.“⁹²

V roce 2011 se Benedikt XVI. sešel s oběťmi sexuálního zneužívání v Německu a následně to zmínil na generální audienci v Římě. V jeho vyjádření je zřejmý jemný posun, neboť tentokrát lítost nad skutky řeholníků nevyjádřil jménem církve (jako *my*), ale osobně (jako *já*). „V Erfurtu jsem měl navíc možnost setkat se s několika oběťmi sexuálního zneužívání, kterého se dopouštěli řeholníci. *Chtěl jsem tyto oběti ujistit o své lítosti a o své blízkosti v jejich utrpení.*“⁹³

Drobné připomínky zločinů kněží najdeme náhodně v textech a vzkazech Benedikta XVI., kdy jen velmi poučený posluchač nalezne souvislost s tématem sexuálního zneužívání. Například ve video poselství pro eucharistickou konferenci v Dublinu v roce 2012 říká: „Vděčnost a radost z tak velkých dějin víry a lásky byly nedávno hrozným způsobem otřeseny odhalením hříchů, kterých se dopustili kněží a zasvěcené osoby na lidech svěřených jejich péči.“⁹⁴ Kromě jinotajné rétoriky, kterou již známe od Jana Pavla II., je zde zajímavé, že situaci neotřásl samotné hříchy, ale jejich odhalení.

Nebylo to ale jeho poslední vyjádření k tématu. Své mlčení (či zamlčování) přerušil v roce 2019 při příležitosti setkání světových biskupských konferencí, když k sexuálnímu zneužívání mladistvých v katolické církvi uveřejnil esej.⁹⁵ Text začíná vyjádřením potřeby přispět k novému začátku, který očistí církev od těžkostí spojených se zneužíváním. Píše, že byl v době, kdy se dostaly informace o sexuálním zneužívání v katolické církvi na veřejnost, i před tím na zodpovědných místech a má potřebu se k tématu vyjádřit, i když už „nenese zodpovědnost“. V rozsáhlém textu shrnul historické aspekty problému (například sexuální re-

⁹² Tamtéž.

⁹³ BENEDIKT XVI., „General Audience,“ https://www.vatican.va/content/benedict-xvi/en/audiences/2011/documents/hf_ben-xvi_aud_20110928.html [zveřejněno 28. 9. 2011, cit. 13. 11. 2023].

⁹⁴ BENEDIKT XVI., „Video message for the closing of the Fiftieth International Eucharistic Congress in Dublin,“ https://www.vatican.va/content/benedict-xvi/en/messages/pont-messages/2012/documents/hf_ben-xvi_mes_20120617_50cong-euc-dublino.html [zveřejněno 17. 6. 2012, cit. 13. 1. 2024].

⁹⁵ BENEDIKT XVI., „The Church and the scandal of sexual abuse. Catholic News Agency,“ <https://www.catholicnewsagency.com/news/41013/full-text-of-benedict-xvi-essay-the-church-and-the-scandal-of-sexual-abuse> [zveřejněno 10. 4. 2019, cit. 13. 11. 2023].

voluci v šedesátých letech) a teologický pohled na témata spojená s mučednictvím a vírou. Přiznává, že v době, kdy vedl kongregaci pro nauku víry, byl orgán naprosto zahlcen požadavky na řešení deliktů. Drží se ale komunikační linie svého pontifikátu – v celém textu nepřipouští jakékoliv možné vlastní pochybení ve vztahu k tématu. Není zde uvedena ani žádná osobní omluva. Optikou teorie krizové komunikace nebyl Benedikt papežem schopným převzít osobní odpovědnost za činy, které osobně nespáchal.⁹⁶ Jen několik málo dnů po zveřejnění zprávy Westpfahl Spilker v lednu 2022 napsal Benedikt poslední dopis k danému tématu. V tom už se zodpovědnosti nezříká a omlouvá se za svá vlastní pochybení, která se stala „nedopatřením“.⁹⁷ Děkuje všem za podporu a věří, že mu Bůh odpustí.

6. FRANTIŠEK: POKORNĚ PROSÍM O ODPUŠTĚNÍ

Komunikace o sexuálním zneužívání v církvi nabrala během působení současného papeže nový směr. Hned v prvním roce svého pontifikátu ustanovil papežskou komisi pro ochranu nezletilých a jako první papež pozval oběti sexuálního zneužívání do Vatikánu; stalo se tak 7. 7. 2014. Současně na mši pro oběti sexuálního zneužívání v kapli sv. Marty žádá o odpuštění: „Před Bohem a jeho lidem vyjadřuji svůj zármutek nad hříchy a těžkými zločiny sexuálního zneužití, kterých na vás spáchali členové kléru, a *pokorně prosím o odpuštění*.“⁹⁸ Jako první z papežů prosí o odpuštění za malou aktivitu církevních lídrů: „Prosím vás také o *odpuštění za hříchy opomenutí ze strany církevních vedoucích, kteří adekvátně nereagovali na zprávy o zneužívání ze strany rodinných příslušníků i samotných obětí zneužívání*.“⁹⁹ Současně oběti oslovuje osobně přímo bě-

⁹⁶ SROV. FRANDSEN – JOHANSEN, „Apologizing in a globalizing world: Crisis communication and apologetic ethics“; FORMICOLA, „Clerical Sexual Abuse: Popes and the Policy of Sin“.

⁹⁷ BENEDIKT XVI., „Letter of Pope Emeritus Benedict XVI regarding the report on abuse in the Archdiocese of Munich-Freising,“ <https://press.vatican.va/content/salastampa/en/bollettino/pubblico/2022/02/08/220208b.html> [zveřejněno 8. 2. 2022, cit. 13. 11. 2023].

⁹⁸ FRANTIŠEK, „Holy Mass celebrated in the Chapel of the Domus Sanctae Marthae with a group of clergy sex abuse victims.“ https://www.vatican.va/content/francesco/en/cotidie/2014/documents/papa-francesco-cotidie_20140707_vittime-abusi.html [zveřejněno 7. 7. 2014, cit. 3. 12. 2023].

⁹⁹ Tamtéž.

hem mše, což je v přístupu k tématu zásadní posun.¹⁰⁰ Už to není veřejný vzkaz obětem ať už psaný nebo řečený, ale přímá řeč, která se uchovala v podobě zveřejněné homilie. (Z žádného předešlého setkání s oběťmi nebyla promluva oficiálně zveřejněna.)

Označení *krize* ani papež František s tematikou nespojuje, i když Müllerová a Franc (2024) ukázali, že ve svých textech mluví o *krizích* výrazně častěji než jeho předchůdci. František užití slova *krize* posunul a používá jej v odlišném významu: „Krizе nejsou hříchy, jsou součástí cesty, neměli bychom se jich bát.“¹⁰¹ V souladu s těmito zjištěními ani situaci sexuálního zneužívání nezletilých v církvi jako krizi neoznačuje. Jak tedy toto téma rámuje a v čem se odlišuje diskurz Svatého stolce za jeho pontifikátu?

4. června 2016 vydává nařízení, dle kterého může být biskup „legitimně odvolán z úřadu, pokud se z nedbalosti dopustil nebo svým opomenutím umožnil jednání, které způsobilo těžkou újmu jiným, ať už fyzickým osobám, nebo celému společenství.“¹⁰² Opakovaně se setkal s oběťmi a znovu se omlouvá. O odpuštění prosí nejen pro sebe, ale i pro ty, kteří byli zodpovědní a pochybili. Tak samotné oběti prosí o modlitbu za sebe a vybízí je tak k jednání, ke spoluúčasti, k aktivnímu postoji. Jakkoli František prosí o modlitbu za sebe i v jiných případech a lze to považovat za jeden ze znaků jeho papežství,¹⁰³ v kontextu sexuálního zneužívání duchovními je to zcela nový prvek. V dopise biskupům ke Svátku neviňátek o Vánocích 2016 píše:

Hluboce toho litujeme a prosíme o odpuštění. Připojujeme se k bolesti obětí a pláčeme nad tímto hříchem. Hříchem toho, co se stalo, hříchem neposkytnutí pomoci, hříchem zakrývání a popírání a hříchem zneužití moci. Také církev hořce pláče nad tímto hříchem svých synů a prosí za odpuštění. Rád bych, abychom dnes, kdy si připomínáme svátek Svatých neviňátek, obnovili svůj plný závazek, abychom zajistili, aby se tato

¹⁰⁰ Papež Benedikt XVI. sice s oběťmi soukromě hovořil, ale nikdy přímo k obětem nepromluvil veřejně.

¹⁰¹ FRANTIŠEK, „Regina Caeli,“ <https://www.vatican.va/content/francesco/en/angelus/2022/documents/20220424-regina-caeli.html> [zveřejněno 24. 4. 2022, cit. 3. 11. 2023].

¹⁰² FRANTIŠEK, „Apostolic letter Motu proprio: Like a loving mother,“ https://www.vatican.va/content/francesco/en/motu_proprio/documents/papa-francesco-motu-proprio_20160604_come-una-madre-amorevole.html [zveřejněno 4. 6. 2015, cit. 3. 12. 2023].

¹⁰³ Za pozornost stojí, že zatímco Jan Pavel II. ve všech textech publikovaných jeho jménem použil slovní spojení „modlete se za mne“ 3x a Benedikt XVI. 9x, v textech podepsaných Františkem jsme jej našli 405x.

zvěrstva mezi námi již neděla. Najdeme potřebnou odvahu k přijetí všech nezbytných opatření a všemi způsoby chraňme životy našich dětí tak, aby se podobné zločiny již nikdy nemohly opakovat. V této oblasti se jasně a věrně držíme „nulové tolerance“.¹⁰⁴

Na sklonku roku 2017 vyšla v Austrálii podrobná zpráva o sexuálnímu zneužívání,¹⁰⁵ následovala zásadní zpráva o situaci v Německu¹⁰⁶ a v roce 2018 byl s konečnou platností v USA odsouzen kardinál Theodor McCarrick. Jak popsali Faggioli, rok 2018 byl pro vnímání a komunikaci tématu sexuálního zneužívání v církvi přelomový.¹⁰⁷ Odstartovala jej kontroverzní prohlášení papeže Františka během jeho apoštolské cesty do Chile a Peru (15. – 22. ledna 2018). Veřejné mínění a reakce skupin pozůstalých na odmítavé výroky papeže týkající se situace v Chile vedly k rozhodnutí vyslat do Chile zvláštního vyšetřovatele, monsignora Charlese Sciclunu (30. ledna 2018). Kromě toho byly biskupům v Chile zaslány dva papežovy dopisy (8. dubna 2018 a 17. května 2018), třetí dopis papež adresoval Božímu lidu v Chile (31. května 2018); píše v něm: „Řekněme to jasně, všechny prostředky, které útočí na svobodu a integritu lidí, jsou antievangelijní.“¹⁰⁸ Dále bylo zorganizováno mimořádné setkání celého chilského episkopátu s papežem v Římě, po kterém nabídli všichni (kromě 2) biskupové v jednom okamžiku svou rezignaci, což nemá v historii obdobu.

Na mediální eskalaci tématu František reagoval několik dní před návštěvou Dublinu v dopise Božímu lidu (20. 8. 2018) *Letter to the People of God*: „Srdcervoucí bolest těchto obětí, která volá do nebes, byla dlouho ignorována, zamlčována nebo umlčována. Jejich křik byl však silnější

¹⁰⁴ FRANTIŠEK, „Letter of the Holy Father Francis to the bishops on the Feast of the Holy Innocents,” <https://press.vatican.va/content/salastampa/en/bollettino/pubblico/2017/01/02/170101a.html> [zveřejněno 2. 1. 2017, cit. 3. 1. 2024].

¹⁰⁵ AUSTRALIAN ROYAL COMMISSION INTO INSTITUTIONAL RESPONSES TO CHILD SEX ABUSE, „Final Report,” https://www.childabuseroyalcommission.gov.au/sites/default/files/final_report_-_preface_and_executive_summary.pdf [zveřejněno 2017, cit. 13. 1. 2024].

¹⁰⁶ 40TH STATEWIDE INVESTIGATING GRAND JURY, „Report 1” <https://www.attorneygeneral.gov/report/> [zveřejněno 2018, cit. 3. 11. 2023].

¹⁰⁷ MASSIMO FAGGIOLI – MARY C. O'REILLY-GINHART, „A New Wave in the Modern History of the Abuse Crisis in the Catholic Church: Literature Overview, 2018–2020,” *Theological Studies*, č. 1 [82] 2021: 156–185.

¹⁰⁸ Dopis byl zveřejněn jen španělsky. FRANTIŠEK, „Carta del Santo Padre Francisco al Pueblo de Dios Que Peregrina en Chile,” https://www.vatican.va/content/francesco/es/letters/2018/documents/papa-francesco_20180531_lettera-popolodidio-cile.html [zveřejněno 31. 5. 2018, cit. 13. 1. 2024].

než všechna opatření, která ho měla umlčet nebo se ho dokonce snažila vyřešit rozhodnutími, která jeho závažnost zvyšovala tím, že upadala do spoluúčasti.¹⁰⁹

25. 8. 2018 se setkal v Dublinu s oběťmi zneužívání a následující den začal mši na světovém setkání rodin kajícím aktem, při kterém opakovaně prosí za odpuštění: „*Prosíme o odpuštění za případy zneužívání v Irsku, zneužívání moci, zneužívání svědomí a sexuálního zneužívání ze strany představitelů církve. Zvláštním způsobem prosíme o odpuštění za všechna zneužití, ke kterým došlo v různých typech institucí řízených řeholníky a řeholnicemi a dalšími členy církve.*“¹¹⁰ Zde je zřejmý posun, který vystihuje odlišné rámcování tématu v textech signovaných současným papežem, a to je vztahení tématu k mnohem širěji vymezenému problému zneužívání moci obecně. Tato změna je výrazná v 98. článku exhortace *Christus vivit*, která vychází v březnu 2019, kde František dává do souvislosti všechny druhy zneužívání včetně zneužívání moci a upozorňuje na souvislost různých forem zneužití a na nebezpečný klerikalismus.¹¹¹ Toto rámcování tématu se objevuje v mnoha dalších textech podepsaných jeho jménem.

Rok 2019 byl z hlediska institucionální odezvy v historii komunikace sexuálního zneužívání v katolické církvi bezprecedentní. Začal 1. ledna dopisem papeže Františka (2019) biskupům USA, aby přijali jeho pozvání ke společnému jednání v Chicagu. Následoval první Vatikánský summit (21. – 24. února 2019) za účasti předsedů světových biskupských konferencí a členů Římské kurie. V dynamické době po summitu Svatý stolec uveřejnil řadu zásadních dokumentů: 1) – nové zákony pro Vatikánský městský stát týkající se případů sexuálního zneužívání (28. března 2019); 2) – motu proprio o vyšetřování případů sexuálního zneužívání¹¹² (7. května 2019); 3) – dokument o nedotknutelnosti zpovědní pečeti

¹⁰⁹ FRANTIŠEK, „Letter to the People of God,“ https://www.vatican.va/content/francesco/en/letters/2018/documents/papa-francesco_20180820_lettera-popolo-didio.html [zveřejněno 20. 8. 2018, cit. 3. 1. 2024].

¹¹⁰ FRANTIŠEK, „Apostolic Visit of the Holy Father to Ireland. Penitential Act of the Holy Father,“ https://www.vatican.va/content/francesco/en/homilies/2018/documents/papa-francesco_20180826_homelia-dublino.html [zveřejněno 26. 8. 2018, cit. 3. 1. 2024].

¹¹¹ FRANTIŠEK, „Christus vivit,“ https://www.vatican.va/content/francesco/en/apost_exhortations/documents/papa-francesco_esortazione-ap_20190325_christus-vivit.html [zveřejněno 25. 3. 2019, cit. 3. 11. 2023].

¹¹² Motu proprio *Vos Estis Lux Mundi* stanovuje vysoké tresty (i vězení) pro každého veřejného činitele Vatikánu, který neznámí zneužití. Podle nového motu proprio jsou všechny katolické diecéze po celém světě povinny zavést stabilní mechanismy nebo

(1. července 2019); 4) vademecum pro biskupy vychází v roce 2021. Dále 17. prosince 2019 František zrušil praxi katolické církve, která uvalovala přísná pravidla důvěrnosti na vatikánská soudní řízení vztahující se i na případy sexuálního zneužívání nebo nesprávné chování duchovních; potom také inicioval novou verzi motu proprio *Sacramentorum Sanctitatis Tutela* (7. prosince 2021) a ve stejném roce byla dokončena revize VI. knihy *Kodexu kanonického práva* o sankcích v kanonickém právu (8. prosince 2021).¹¹³

V roce 2020 byla přímo Apoštolským stolcem zpracována přelomová zpráva, která zahrnuje období tří papežů, a popisuje podrobně činnost kardinála McCarricka.¹¹⁴ Podobná zpráva tohoto charakteru vyšla poprvé v historii církve. Podrobná analýza kardinálovy činnosti, jeho zneužívání moci a špatné komunikace na všech úrovních organizace (ve vztahu k CSA) zahrnuje nejen biskupy a úředníky v kurii, ale také papežství jako jedinou autoritu odpovědnou za jmenování biskupů.

Je patrné, že František věnuje vymýcení zneužívání moci v katolické církvi mimořádnou pozornost. Oproti svým předchůdcům, kteří volili taktiku „udivení“, že se něco děje, a kladli děj do současnosti nebo nedávné minulosti, František nepoužívá strategii „překvapení“ a nemluví o krizi, ale používá celou škálu označení od *zvěrstva*, přes *skandál* a *ohavný čin* až po *zlo*. Nemluví ani o krizi ve vztahu ke zveřejňování něčeho, co mělo zůstat skryto. Ostatně skutečnost, že za jeho pontifikátu byla řada zpráv o sexuálním zneužívání v církvi dokončena a je dostupná na internetu mu to ani nedovoluje. František volí strategii otevřené komunikace. Ve svých textech mluví o zneužívání přímočaře a pro širokou obec příjemců srozumitelně. Na setkání ve Varšavě v roce 2021 vzkazuje: „Pouze když se církev postaví pravdě o těchto zlých praktikách a pokor-

systemy, jejichž prostřednictvím mohou lidé podávat zprávy o zneužívání nebo jeho zakrývání do června 2020. FRANTIŠEK, „Motu proprio Vos Estis Lux Mundi,“ https://www.vatican.va/content/francesco/en/motu_proprio/documents/papa-francesco-motu-proprio-20190507_vos-estis-lux-mundi.html [zveřejněno 7. 5. 2019, cit. 3. 11. 2023].

¹¹³ DAMIAN NĚMEC, „Pořádkové tresty v nové legislativě latinské katolické církve sui iuris,“ *Revue Církevního Práva – Church Law Review*, č. 92 [3] (2023): 69–89, https://sppc.prf.cuni.cz/rcp/92/05_d-nemec-poradkove-tresty-v-nove-legislative-latinske-katolicke-cirkve-sui-iuris.pdf [zveřejněno 2023, cit. 10. 8. 2024].

¹¹⁴ SECRETARIAT OF STATE OF THE HOLY SEE, „Report on the Holy See’s Institutional Knowledge and Decision-Making Related to Former Cardinal Theodore Edgar McCarrick (1930–2017),“ https://www.vatican.va/resources/resources_rapporto-card-mccarrick_20201110_en.pdf [zveřejněno 10. 11. 2020, cit. 8. 12. 2023].

ně požádá oběti a pozůstalé o odpuštění, najde cestu k tomu, aby na ni bylo opět možné spoléhat jako na místo přijetí a bezpečí pro ty, kteří to potřebují.“¹¹⁵

Současný papež opustil rétoriku svých předchůdců, kteří mnohdy o skandálech nemluvili otevřeně a rámovali je nedávnou minulostí. Tématiku, kterou jeho předchůdci komunikovali především v dopisech a nařízeních mířených do vnitřních řad kléru, daleko více posunul na rovinu informací mířících k příjemcům v církvi i mimo ni. Počet a rozsah textů různého typu, které k problematice zneužívání vydal, překročil konkrétními organizačními kroky mnohonásobně texty a nařízení jeho předchůdců. Poprvé svolal do Vatikánu setkání biskupských konferencí k tématu zneužívání v církvi. Z pohledu teorie krizové komunikace prosazuje František komunikaci kombinující několik strategií: – omluvu, – pokoru a – přijetí zodpovědnosti. Tato strategie se jeví jako očištná pro širokou církevní obec a široké veřejnosti dává možnost katarze po mnoha letech naplněných skandály zveřejňovanými na všech úrovních mediální komunikace.

7. ZMĚNA KOMUNIKACE PAPEŽSKÉHO STOLCE

Analyzovali jsme oficiální texty papežů zveřejněné od konce 90. let do roku 2022 a sledovali komunikaci papežů o sexuálním zneužívání nezletilých v katolické církvi. Texty signované papeži jsme nahlíželi optikou teorie krizové komunikace. Při analýze jsme se zaměřili na komunikaci tzv. krize sexuálního zneužívání nezletilých s vnitřní i vnější církevní komunitou, případně veřejností. Analyzovali jsme: 1) jakým způsobem se staví k informacím o sexuálním zneužívání v církvi, 2) jak tuto situaci komunikují a 3) jak papež dovede pracovat s prostředky pozitivního vedení, jako jsou empatie, omluva a převzetí zodpovědnosti za organizaci.

V průběhu čtvrtstoletí, ve kterém začaly být texty papežů zpřístupňovány pro široké fórum příjemců na internetu a zprávy o sexuálním zneužívání se začaly šířit nekontrolovaně od objektivních empirických studií přes senzacechtivé články až po subjektivní výpovědi přeživších, se komunikace papežů na toto téma zásadně proměnila. Na základě

¹¹⁵ FRANTIŠEK, „Video Message of the Holy Father for the meeting – Warsaw,“ <https://www.vatican.va/content/francesco/en/messages/pont-messages/2021/documents/20210918-videomessaggio-incontro-tutela-minori.html> [zveřejněno 18. 9. 2021, cit. 3. 11. 2023].

změn komunikace nelze odvodit osobní postoj papežů k problematice, ale na základě analýzy korpusu můžeme doložit jejich komunikační strategie, které se v průběhu let v oficiálních textech podepsaných pontifiky výrazně měnily.

Ačkoliv jsou dnes všechny oficiální texty dostupné na internetu, papežové své texty a promluvy z počátku cílili jen na skupiny církevní hierarchie a až postupně se ke zločinům spáchaným v církvi vyjadřují veřejně. Jan Pavel II., patrně ve strachu před senzacechtivostí světových médií, omezoval komunikaci o skandálech na minimum. Mluvil a psal v náznacích a jinotajích (např. o „proviněních proti 6. přikázání“) v textech určených malým skupinám, zejména církevním hodnostářům. (Nepočítáme-li exhortaci určenou Oceánii.) Neměl potřebu vstoupit do situace jako lídr, který nese za problém v organizaci osobní zodpovědnost.

Benedikt XVI. do komunikace o tématu zahrnul strategie přiznání viny, omluvu a snahu o očistu dobrého jména organizace. Současně se poprvé setkal (s vybranými) přeživšími v několika zemích. Poprvé se omluvil jménem celé organizace i svým jménem za zločiny sexuálního zneužívání v církvi. O skandálu začal mluvit veřejně k církevnímu společenství. Byl ale také prvním papežem, jehož jméno bylo přímo zmiňováno v souvislosti s přehlížením deliktů svých podřízených. I když hlásal postup tzv. nulové tolerance, sám přehlížení prohřešků z minulosti toleroval. Benedikt XVI. spojoval sexuální zneužívání, ale i ostatní krize, které v církvi identifikoval, se ztrátou víry. V poslední části své vzpomínkové eseje z dubna 2019 hovoří o nedostatku úcty ke svátosti eucharistie jako o důležitém faktoru, který souvisí s celkovou krizí církve. Cestou do Portugalska v roce 2010 řekl novinářům: „... pronásledování církve nepochází od vnějších nepřátel, ale rodí se z hříchů v církvi samotné“.¹¹⁶ I když mnohokrát projevil lítost a smutek, k obětem vždy mluvil jen „na dálku“. V éře nástupu sociálních sítí Benedikt XVI. ukázal snahu o řešení, ale následně se znovu stáhl a situaci zatížil mlčením. I když hovořil o služebném vedení v církvi, ve vztahu ke skandálům principy tohoto vedení nevyužil.

¹¹⁶ BENEDIKT XVI., „Interview of the Holy Father Benedict XVI with the Journalists During the Flight to Portugal,“ https://www.vatican.va/content/benedict-xvi/en/speeches/2010/may/documents/hf_ben-xvi_spe_20100511_portogallo-interview.html [zveřejněno 11. 5. 2010, cit. 8. 12. 2023].

Současný papež nastoupil cestu „očisty“, a to nejen dobrého jména, ale očisty organizace jako takové. Poprvé pozval přeživší oběti přímo do Vatikánu a poprvé k nim promluvil a omluvil se jim přímo, oficiálně a osobně. Na rozdíl od svých předchůdců jim omluvu nevzkázal v psaném textu či homilii určené publiku, ke kterému nebyli přeživší přizváni, ale navázal s oběťmi přímý osobní kontakt. Zásadní proměnu ve Františkově komunikaci znamenalo jasné odsouzení církevních hodnostářů, kteří zamlčovali nahlášené případy sexuálního zneužívání.

Papež František uplatňuje strategii otevřené komunikace, transparentnosti a jasného pojmenování problému, přiznání viny a osobní omluvy, a to nejen za skandální činy, ale i za jejich přehlížení ze strany církevní hierarchie. Do dlouhým mlčením zatíženého diskurzu přináší omluvnou strategii a zahajuje tak práci na obnově reputace katolické církve jako světové organizace. Terminologií Frandsen a Johansen můžeme jeho přístup označit za meta-omluvu,¹¹⁷ neboť se jako mluvčí omlouvá i za jednání jiných, za činy, které nespáchal, ale činí tak jako nejvyšší představený poškozující organizace. František prosí o odpuštění v době, kdy většina činů již byla promlčena a mnohé oběti již nežily, přesto z pohledu teorie krizové komunikace bylo pro nápravu reputace organizace potřeba akt vykonat. Tím spíše, že už nejde jen o konkrétní činy zneužívání a jejich nedostatečného řešení církevními hodnostáři, ale také, a možná především, o dlouhou dobu zamlčování, přehlížení a nedostatečné veřejné a transparentní komunikace. Františkův postup naznačuje, že si je toho vědom. Současně se tématu věnuje opakovaně, prosazuje politiku nulové tolerance a nutnost otevřeného řešení. S reformou vatikánských médií, kterou František inicioval v roce 2015, se také postupně informace o případech sexuálního zneužívání duchovními a příběhy obětí objevují v denním zpravodajství Vatican News.

František dává sexuální zneužívání do souvislosti s klerikalismem a zneužíváním moci v církvi. Oproti Janu Pavlu II. a Benediktovi XVI. klade větší důraz na potřebu zlepšit zákony a jasně formulovat nařízení a postupy, které musí doprovázet *individuální obrácení* církevních vůdců. Jeho styl komunikace projevuje mnoho prvků služebného vedení, jako jsou empatie, pokora, naslouchání, převzetí plné zodpovědnosti za ško-

¹¹⁷ FRANDSEN – JOHANSEN, „Apologizing in a globalizing world: Crisis communication and apologetic ethics,“ s. 362.

dy a osobní omluva.¹¹⁸ To je v souladu s jeho stylem vůdcovství, kdy často v souvislosti s ozdravnými procesy v církvi hovoří o větším podílu laiků obecně, a zvláště žen v organizační struktuře organizace.¹¹⁹ Jan Pavel II. ani Benedikt XVI. se o těchto konkrétních otázkách ve svých textech týkajících se sexuálního zneužívání, ale ani v jiných souvislostech, nezmiňují.

Ačkoliv za pontifikátu papeže Františka bylo odhaleno a zveřejněno množství trestných činů z minulosti a odstoupil největší počet církevních hodnostářů na základě usvědčení z nečinnosti, Františkova strategie pomohla pročistit desetiletí zamlčovanou a neřešenou bolest, která doprovázela církevní společenství. Změnu situace lze popsat slovy rakouského kardinála Christopha Schönborna: „Největší změna, která se od začátku vlny zneužívání udála, je pochopení, že církev nejlépe ochráníme tím, že pravda vyjde najevo. Chránit pachatele a chránit církve jsou protiklady.“¹²⁰

Fráze *krize sexuálního zneužívání*, která v mediálním diskurzu zdomácněla, se v papežské komunikaci až na výjimky nevyskytuje. Pokud chápeme krizi jako neočekávanou hrozbu pro přežití organizace,¹²¹ nebylo toto označení pro pojmenování situace v katolické církvi adekvátní, neboť případy zneužívání byly hlášeny již od 60. let 20. století. V analyzovaných textech byla použita sousloví *současná krize* u Jana Pavla II. a *krize zneužívání* u Benedikta. František slovo krize do souvislosti se sexuálním zneužíváním nedává a slovo „krize“ používá v jiném kontextu a v jiných významech. Na rozdíl od svých předchůdců František ale skutečnosti systematicky pojmenovává jako *sexuální zneužívání*.

¹¹⁸ Např. na mši pro kněze a řeholníky v Lisabonu František říká: „...někdy kvůli našemu špatnému svědectví a skandálům, které poznamenaly její tvář (církve) a vyzývají nás k pokornému a neustálému očišťování, počínaje úzkostným křikem obětí, které je třeba vždy přijmout...“ FRANTIŠEK, „Vos estis lux mundi,“ https://www.vatican.va/content/francesco/en/motu_proprio/documents/20230325-motu-proprio-vos-estis-lux-mundi-aggiornato.html [zveřejněno 25. 3. 2023, cit. 3. 11. 2023].

¹¹⁹ Mariusz BILINIEWICZ, „Popes Benedict XVI and Francis on the sexual abuse of minors: Ecclesiological perspectives,“ *Australasian Catholic Record*, č. 3 [97] (2020): 297–311.

¹²⁰ Přednášku pronesl kardinál Christoph Schönborn OP 11. listopadu 2019 na Katolické teologické fakultě Vídeňské univerzity v rámci série přednášek zimního semestru „Sexuální zneužívání nezletilých: zločin a odpovědnost“. Christoph SCHÖNBORN, „Sexuální zneužívání nezletilých: zločin a odpovědnost. Přednáška na Katolické teologické fakultě Vídeňské univerzity,“ *Salve* č. 3 [28] (2019): bez paginace.

¹²¹ Gabriel L. ATKINS., „Organizational Networks in Disaster Response,“ in *The handbook of crisis communication*, Malden, MA: Wiley-Blackwell, 2010, s. 1–13.

8. ZÁVĚR

Analýza komunikace Svatého stolce týkající se krize zneužívání v katolické církvi je neoddělitelná od role sekulárních, mainstreamových médií, která průběžně zveřejňovala odhalení o nahlášených, řešených či naopak utajovaných případech, včetně zpráv o pochybení vysokých církevních hodnostářů při jejich řešení. Lze dovozovat, že v celé řadě případů vyvolala aktivitu ze strany církevních lídrů právě mediální sdělení o zločinech z řad kléru, ať už publikovala poznatky vyšetřovacích komisí nebo výsledky investigativní práce novinářů, kteří odkrývali jednotlivé případy z minulosti. Asi o žádném skandálu dotýkajícím se církevního společenství se v posledních dvaceti pěti letech nepsalo více, a to i s vědomím, že nejvíce trestných činů ze strany kléru se odehrávalo před třiceti a více lety. Strach z církevní moci a obavy ze stigmatizace zapříčinily jen velmi pozvolné uvolňování svědectví osob, které prožily trauma mnohdy před desítkami let.

Celá řada oficiálních zpráv doložila těžko uvěřitelné počty obětí sexuálního zneužívání, kdy se pravděpodobně jedná o pověstnou špičku ledovce, ale také ukázala následné mlčení a „opomenutí“ ze strany církevní hierarchie, která se snažila bobtnající skandál uvnitř církve tajit. I když se církevním vůdcům už v devadesátých letech v zásadě povedlo řadou nařízení lavinu zneužívání ze sedmdesátých let omezit, v oficiálních textech papežů se dlouho nedařilo komunikovat o událostech otevřeně a zpětně přiznat pochybení ze strany církevní hierarchie.

Církevní lídři dlouhou dobu nezvládli vyřešit krizi sexuálního zneužívání způsobenou kleriky a bylo zapotřebí zásahu zvenčí, který by doplnil to, co chybělo v procesech církevního vedení. Tato nutnost světských zásahů by mohla pro příště připomínat, že kromě božského prvku v církvi, přítomného v osobě jejího zakladatele, existuje také prvek lidský, který je nestabilní a dokonale náchylný k chybám a hříchům.

**Papal Communication on Sexual Abuse of Minors in the Catholic Church.
An Analysis of the Official Communication of the Holy See**

Keywords: Crisis; Pope; John Paul II; Benedict XVI; Francis; Sexual Abuse of Minors; Communication

Abstract: This article examines the communication strategies of the Popes of the Catholic Church in response to cases of sexual abuse of minors in the Catholic Church. The authors are interested in how the official communications of the last three popes address this sensitive topic and how the Holy See's discourse on sexual abuse is developed. The article analyses the official texts of the Holy See signed by the Popes (John Paul II, Benedict XVI and Francis), taking into account the historical development and current trends in the way they communicate. The authors focus on the communication strategies used and on the naming of the situation and the expression of the relations with victims, representatives of the Church, the faithful and the public. They point out how the Popes applied elements of crisis communication in response to these controversial events. Based on the content and thematic analysis, the text shows that the Catholic Church Popes' communication regarding sexual abuse has been different. While John Paul II avoided the topic in official communication and Benedict XVI linked it to the overall decline of the faith, Francis relates sexual abuse to clericalism and the abuse of power in the Church in general.

Mgr. Veronika Müllerová, Ph.D.
Mgr. Renáta Sedláková, Ph.D.
Univerzita Palackého v Olomouci
Cyrilometodějská teologická fakulta
Katedra komunikace
Univerzitní 22
779 00 Olomouc
veronika.mullerova@upol.cz
renata.sedlakova@upol.cz